KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

kıyı

107.

• YIL: 9
• ŞUBAT 1995
• 50.000.- TL.

bu sayıda

• ismet zeki eyuboğlu
• f. kadri gül
• nusret kemal otyam
• gazanfer eryüksel
• ruşen hakkı
• şinasi özdenoğlu
• muzaffer uyguner
• gündoğdu sanımer
• gültekin yücesan
• ümit tarı
• nazif evren
• ali mustafa
• muhsin şener
• tansu bele
• m. reşat sümerkan
• şeref bilsel
• mithat yaban
• muzaffer gündoğar
• hasan akarsu
• uğur pamuk
• sevda yüksel
• kenan sarıalioğlu
• filiz yar
• arslan pulathaneli

atardamar:

SANATININ 40. YILINDA ŞAİR MEHMET BAŞARAN'LA SÖYLEŞİ

ahmet özer

– Sevgili Mehmet Ağabey, 1993 y tabınızın yayımlanışının 40. yılı. F deniyle bildiğim kadarıyla, doğduğunuz topraklarda yayımlanan Damla dergisi sizinle ilgili bir özel sayı düzenledi. Ayrıca çeşitli gazete ve dergilerde konuyla ilgili yazılar yer aldı. Sizinle yapılan konuşmalar oldu. Bu yıldönümü nedeniyle, görüşlerinizi dile getirme olanağı buldunuz. Bu söyleşimizde, biz de sizleri kırk yıl öncesine götürmek istiyoruz. Bu uzun yolculuktan neler anımsıyorsunuz? Yetiştiğiniz Köy Enstitülerinden ilk kitabınıza varan yolu izleyelim istiyoruz. Yazma tutkusu sizde nasıl oluştu? Edebiyatçı kimliğinizi belirleyen ortam ve koşullar üzerine neler söylemek istersiniz?

– Evet, ilk kitabım Ahlat Ağacı 1953 (Aralık)'te basılmıştı. Gerçi daha önce yazmaya başlamıştım ama, bu hesapça kırk yıllığız işte. Dedem Rumelinden gelmiş / Kurumuş kan rengi topraklardan... Anam babam da Balkan Bozgunu'nu, Seferberliği, Yunan zamanını yaşamış. Bozgun hikayeleri, yanık Rumeli türküleriyle yoğruldu çocukluğum. Usta bir anlatıcıydı babam, konuşurken ağzına baktırırdı. Çok masal mesel bilirdi. O gurbetteyken, yanık türküler söylerdi anam. Sesi güzeldi. Daha okula başlamadan babam gibi konuşabilmek, anamın türkülerince yanık ağıtlar yakabilmek isterdim.

Alçaabat-82

Köy Enstitüleri açılmasaydı, ekmeğini taştan çıkarmaya çalışan bir köylüydüm şimdi. Bereket, Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne...

Ama bizim Enstitü de, Trakya halkı gibi göçmen bir Enstitüydü. Edirne Karaağaç'tan Alpullu'ya, oradan Lüleburgaz'a, sonra da asıl yerimize Kapir'e göç etmiştik. İkinci Dünya Savaşı'nın korkunç yıllarıydı. Trakya boşaltılmaya başladı 1941'de, Enstitü de Hasanoğlan'a göç etti. Bir yıl sonra yeniden Kepirtepe'ye...

Okumayı çok seviyordum. Enstitüler, kitap cennetiydi zaten. İşliklerimizi, dersliklerimizi kurar, tarlalarımızı işlerken, kırsal kesimin yaşamını değiştirme özlemi, coşkusuyla çalışırken, ürettiklerimizi sergileme olanağı sağlıyor Enstitünün suya, elektriğe kavuşması, yaşa imecesi yazma, söyleme isteğimi güçlend yordu. Türkülere benzeterek coşkumuzu t külüyordum, şiire başlamıştım.

– Görebildiğimiz kadarıyla öğrencili nizin boy attığı ortam, bir yerde değişik d rumlara hayranlık doğuruyor. Toprak yoğrulmak, yeni şeyler üretmek yazma t kunuzu da alevledi sanırım. Burada ken yeteneğinizi kendiniz keşfedebildiniz m Bu duygularınız, sizi bir şeyler yazmaya g revli mi kıldı?

– Lüleburgaz'a 5 km uzaklıkta, işlenme zor bir topraktı Kepirtepe. Çadırlarda işe ba ladık. Suyumuzu kamyonla Lüleburgaz'dan ş şıdık. Sonra 170 metreden artezyen suyu. Y reyi değiştirirken, biz de değişiyorduk. O z lukları, o sevinçleri dile getirebilme, yakıcı özlemdi. Saz çalan, güzel türküler söyleyen a kadaşlar vardı. Ben de yaşadıklarımızı d getirme ye çalı yordum Öğretm nlerimiz de ilgi niyor, özendi ordu bet.

– ürünle niz öğrenc liğinizi o dön minde ortaya çıktı s nırım. Neler yazmış nız? Yazdıklarınızı kimlere okuyabilme ol nağınız olmuştu? O günlerin ortamı nas dı?

– Dediğim gibi, biz kırlar ortasında bir y şam birimiydik. İşlikler, tarlalar, ahırlar, santr arılık... Cumartesi toplantılarında bir haftan çalışmalarını eleştirmek, değerlendirmek "Kepirtepe", "İlk Işık", "Marangozhaned gibi yaşamın getirdiği konulardı hece ölçüsü le halk ozanlarına benzeterek işlediğim. Şe liklerde, imece toplumuna okuyordum. Gün 350 gr. ekmek. Kimi zaman gece lüks lamb larının ışığında beton dökmek... Çam koku keresteyi rendeleyerek, kapı çerçeve ya mak... Toprak kokusu, doğa sevgisi ve kar mızı ısıtan yaşamı güzelleştirme, değiştirm coşkusu. Savaş sıkıntıları içinde, ilköğreti seferberliği yılları. Çınaraltı dergisi, kimi Hal evi dergileri geliyordu kitaplığa. Almanlar ile ledikçe ırkçıların sesi yükselmeye başlamış

KIYI'dan

• Onat Kutlar'sız kaldı kültürümüz

Denemeci, şair ve sinema yazarı Onat Kutlar da acımasız terörün kurbanı oldu. 30 Aralık 1994 günü, bir bombanın parçaladığı bedeni, 12 günlük yaşam savaşının sonunda, yenik düştü. 11 Ocak günü ölen Kutlar, 13 Ocak günü İstanbul'da toprağa verildi.

1936 yılında Alanya'da doğan Kutlar, ortaöğrenimini Gaziantep Lisesi'nde yaptıktan sonra, bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gördü. Fakülteyi yarıda bırakarak Doğan Kardeş dergisinde sekreterlik ve sinema yazarlığına başladı. Sinematek Derneği'nin yöneticiliği yaptı. Edebiyat dünyasına Hisar, Küçük Dergi, İlke (Gaziantep) dergilerinde çıkan şiirleriyle başlayan Kutlar, daha sonra "Seçilmiş Hikayeler" ve "a" dergilerinde yayımladığı öyküleriyle tanındı. Öyküleri, çağdaş öyküde görüldüğü gibi bir yaşama biçimi öne sürmekten çok, yaşama biçimleri gösterdi. İlk kitabı **İshak**'la (1959) Türk Dil Kurumu Ödülü'nü kazanmıştı (1960). Meydan, Yeni a, Yeni Ortam, Yürüyüş, Milliyet Sanat, Gösteri dergi ve gazetelerinde denemeleri, sinema yazıları yayımlayan Onat Kutlar, "Gündem" başlıklı yazılarıyla Cumhuriyet gazetesinde yazarlığını sürdürüyordu.

Şiirlerini Peralı Bir Aşk İçin Divan ve Unutulmuş Kent'te, denemelerini Yeter Ki Kararmasın ve Bahar İsyancıdır'da, sinema yazılarını ise Sinema Bir Şenliktir adlı kitaplarında toplamıştı. Bir sanat ve kültür adamı olan Kutlar, ürettikleriyle de olsa yolumuzu aydınlatacak.

• Kurucumuz Ahmet Selim Teymur'a Saygı

Dergimizin kurucusu, çok yönlü sanatçı Ahmet Selim Teymur'un ölümünün üzerinden, yaklaşık 10 yıl geçti. 3 Nisan 1985 tarihinde yitirdiğimiz sanatçıyı ölüm gününde düzenleyeceğimiz bir programla anacağız. Anısına açtığımız yarışmaya katılımlar sürmektedir. Söz konusu yarışma, belirtilen tarihte açıklanacak, düzenlenecek törende ödüller sahiplerine verilecektir. Sanatçının ölümünün 10. yılı nedeniyle yaşamını konu alan bir belgesel, müziğe verdiği emeği yansıtan bir konser ve ondan kalanlarla, kurduğu Kıyı'nın bütün dönemlerinde çıkan sayılarının yer alacağı bir sergi, geniş bir anma toplantısıyla izleyicilere, sanatseverlere yansıtılacak. Konuyla ilgili görev almak isteyen, Teymur dostlarına da burdan bir çağrı sunuyoruz.

• Uğur Mumcu'ya saygı

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Trabzon Şubesince, ölümünün 2. yıldönümü nedeniyle değerli yazar Uğur Mumcu'nun anısına 22 Ocak 1995 günü bir panel düzenlendi. Şair arkadaşımız Ahmet Özer'in yönettiği panele şair arkadaşımız Hüseyin Atabaş, Ankara'dan gelip konuşmacı olarak katıldı. Panelin diğer konuşmacıları Dr. Nesrin Erciyes'le, gazeteci Ahmet Şefik Mollamehmetoğlu'ydu.

• Ömer Güner'in ilk kitabı yayımlandı

Trabzon Gazeteciler Cemiyeti Başkanı, değerli basın adamı Ömer Güner'in 1963 - 1994 yılları arasında, değişik gazetelerde yazdığı köşe yazılarından büyük bir bölümü, GÖK RENGİNDE TRABZON adıyla kitaplaştı. Halen yazarlığını yaptığı yerel Karadeniz gazetesi tesislerinde basılan kitap, 295 sayfadan oluşuyor.

Başkanlığını sürdürdüğü Gazeteciler Cemiyeti'ndeki görevi sırasında düzenlediği anma ve kutlama programlarıyla da kültürümüze büyük katkılarda bulunan Ömer Güner'i, yayımladığı ilk kitabı nedeniyle kutluyor, başarılar diliyoruz. Yakın bir zamanda imza günü ve söyleşiyi de kapsayacak "70. yaş gecesi"nde, basın adamları ve sanatseverler olarak onunla olmanın kıvancını duyacağız.

• İki yeni kitap basım aşamasında

Şair arkadaşımız Ahmet Özer'in yeni bir kitabı yayımlanıyor. Yıllardır şiir alanında yayımladığı kitaplarına, bu kez öykü-lerden oluşan bir yeni kitabı ekleniyor. Özer'in çocuk yazını alanında yıllardır yazdığı öyküleri ÇOCUKLAR VARKEN adıyla, Ankara'da Prospero Yayınları'nda kitaplaşıyor.

Aynı yayınevi, dergimizde bir yıldır yoğun bir şekilde şiirleri yayımlanan şair arkadaşımız Neriman Calap'ın da şiirlerini GÜNCEMDE İZDÜŞÜMÜ adıyla kitaplaştırıyor. Gelecek sayımızda arkadaşlarımızın kitaplarıyla ilgili bilgi vermeyi sürdüreceğiz. Arkadaşlarımızı kutluyoruz.

• "Kültür ve Sanat Büyük Ödülü Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın

Kültür Bakanlığı tarafından her yıl verilen Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nün bu yılki sahibi Fazıl Hüsnü Dağlarca. Prof. Dr. Şerafettin Turan, Prof. Dr. Gülsen Renda ve Prof. Dr. Bozkurt Güvenç'ten oluşan seçici kurul, ödülün Türk edebiyatındaki üstün çalışmaları ve yapıtlarından dolayı Dağlarca'ya verilmesini kararlaştırdı. Seçici kurulu Kültür Bakanı Timurçin Savaş, Bakanlık Müsteşarı Emre Kongar, Müsteşar Yardımcısı Gülşen Karakadıoğlu, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı'ndan Prof. İsmail Parlatır, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Ömer Açıkel, Dışişleri'nden Yaşar Pınar ile YÖK' ten Yrd. Doç. Cem Dilçin belirlemişti.

• 100. sayı belgeseli ve 1994'te kültür - sanat

Dergimiz Kıyı'nın 100. sayısı nedeniyle senaryosunu İbrahim Dizman'ın yazdığı, yönetmenliğini M. Semih Baylan'ın yaptığı "Kıyı Belgeseli" bilindiği gibi haziran ayının son günlerinde yerel tv kanalı TV / 61'den, birkaç kez izleyiciye sunulmuştu. Son dönem dergimizin 9. yılını doldurmakta olduğu bu aylarda, söz konusu programı, 15 Ocak 1995 günü akşamı yeniden izleyiciye sunuldu. Bu nedenle gösterilen duyarlığa dergimiz adına teşekkür ediyoruz. Söz konusu kanalda yayımlanan "Kültür - Sanat" programının 1 Ocak 1995 günkü konuğu şair arkadaşımız Ahmet Özer'di. Özer, 1994 yılının edebiyattaki birikimini M. Semih Baylan'ın sorularına verdiği yanıtlarla açıkladı. Program canlı yayın olarak gerçekleştirildi.

• Şubat 1995 tarihinde yayımlanacak 108. sayımızda buluşmak umuduyla, sağlık, başarı ve esenlikler diliyoruz.

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A. Ş. adına
M. Naci ÖZKAN

Genel Yayın Yönetmeni	: **Gündoğdu SANIMER**
Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı	: **Arslan PULATHANELİ**
Sanat Danışmanı	: **Ahmet ÖZER**
Yazı İşleri Yönetmeni	: **Melih. S. ERTÜZÜN**
Kapak, İç Düzenleme, Görsel Dnş.	: **M. Reşat SÜMERKAN**
Dizgi	: **İsmail FANDAKLI**
Film - Montaj	: **Özer DÖLEK**
Kapak Deseni	: **M. Reşat SÜMERKAN**

Dizgi: **EFOR Masa Üstü Yayıncılık - Organizasyon**
Tel.: (462) 326 44 26 Fax: (462) 322 29 96 - TRABZON

Baskı: **ART Ofset Matbaacılık** Tel.: (462) 325 77 55 - TRABZON

Abone Koşulları : **Yıllık: 500.000 TL.**
(Eski abonelere, öğretmen ve öğrencilere 400 bin)
Yurtdışı Abone : **80 DM**
Yazışma Adresi : **P. K. 183 61001 - TRABZON**
Ederi : **50.000 TL. (KDV dahil) Aylık Dergi**

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur. Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.

okumanın erdemi

● İsmet Zeki Eyuboğlu

Öğretmenler gününde, eski öğrencim, Dr. İbrahim Altınbaş, beni Almanya'nın Hannover ilinden aradı, kutladı. Duygulandım, beni öven, sevgilerini, saygılarını bildiren sözlerini duyunca, irkildim, övülmeyi seven bir insan değilim. Ancak başkalarının sevgilerini, saygılarını kazanmak da kendini bilen kimse için bir erdemdir. Burada, üzerinde durmak istediğim o değil, daha çok insan ilişkilerinin uzaklık - yakınlık dinlemeyen içtenlikli içeriğidir. Konu şu: İnsan, okumakla yalnızca kendini değil çevresini, başkalarını, evreni de tanıma, anlama olanağı buluyor. Bu sevgili öğrencim, Maçka'da öğretmen olarak geçici bir görev üstlendiğim yılların anılarını taşıyor, demek okumayı yalın bir uğraş edinmek, varlıklı olmak için sürdürmemiş, çevresiyle de bağlantı kurmanın değerini kavramış. Nice öğrencim vardır, kendileriyle karşılaştığımda görmezlikten gelmeyi yeğler, üstelik hepsi de öğretmendir, kimi emekli bile olmuştur. Bunların, hangi aşamada bulunursa bulunsunlar, yetişkin kimseler oldukları kanısında değilim. Beni görünce başını çevirmek önemli değil benim için, istenmeyen, gönülden gelmeyen bir saygının göstermelik yanı kişiyi küçültür, değersizliğin uçurumuna sürükler. Öğretmen, hepsinden önce, okuması gereken, öğrencisinden çok okumayı benimseyen bir kimse olamadığı sürece, evdeki "tükenmez çömleği"nden ayrılır yanı yoktur.

Okumak, okunan yapıtla kendini yenilemektir, yeni bir evrenin kapısından girmektir, kendi kendisiyle bir düşünce alışverişi ortamına girmektir. Nice kimseler bilirim, yapıtlarım basıldıkça benden isterler, ben istenmeden vermemişsem, beni kınayanlar da olur. Ancak, bunların çoğunun verdiğim yapıtları okumadıklarını kesinlikle biliyorum. Nitekim, belli bir konu üzerinde dururken, bana o konuda ne düşündüğümü soranların sayısı az değildir. Şaşar kalırım, soranı utandırmak da istemem, ancak biraz üzülürüm. Okumayacağın yapıtı benden ne diye istiyorsun, bu yazara da okumaya da, yapıta da saygısızlıktır. Kitap, bir göstermelik ev süsü değildir. Ayna bile duvara, ona bakılmak için asılır, bakılmayan bir aynanın gereği yoktur evde. Kimileri vardır, "kütüphanemde bulunsun" savıyla kitap dilenir, bu da büyük bir saygısızlıktır, görgüsüzlüktür. Kitap "kütüphanemde bulunsun" diye değil, okunsun diye yazılır, bastırılır, dağıtılır. Bir yurttaş, düşünce yetisinin açlığından çok karnının açlığını düşünüyorsa, onu "kütüphane"ye değil bol, sulak, yeşil otlu yaylıma göndermeli, onun doğasını biçimlendiren koşullar ancak böyle bir davranışa elverişlidir.

Uğraş değişikliği, özelliği başka alanlarla ilgili yapıtlan okumaya engel değildir. Bunun eşsiz örneğini çağdaş uygarlığın öncülerinde görmekteyiz. Kimi büyük bilginlerin, bilgelerin kendi uzmanlık alanlan dışında, özellikle yazınla, müzikle, resimle, romanla ilgilendikleri bilinen bir gerçektir. Einstein'in kemanı ünlüdür, Heisenberg'in müzikle, şiirle yakınlığı bilinmektedir. Bugün, yazın ürünleri konusunda çalışmış düşünürler çoktur. Karl Jaspers, Ortega Y Gasset, J. P. Sartre bg. aydınların yapıtları okunursa kendi uzmanlık alanı dışında nelerle uğraştıklan anlaşılır. Bir hukukçunun belli bir sanat türüyle, felsefeyle ilgilenmemesi bir eksikliktir. Öğrencisinden çok çalışmayan bir öğretmenin, kendi alanı içinde kendini gözaltında tutması, gelişme eyleminden yoksunluğun belirtisidir. Bir hekiminyalnız sayrılarla ilgilenmesi, insanı doğal yapısıyla bağlantılı bir varlık sanması çok olumsuz bir gelişmedir.

Okumaya çok istekli, uğraşından bunaldıkça, dinlenmek için okuyan, özellikle yazın ürünleriyle ilgilenen karı - koca, hukukçu, iki gönüldeşim vardır. Onlar, öğrencilik yıllarında bile, şiirle, öyküyle, romanla, felsefeyle yakınlık kurmuşlardı. Kitabın neresinden tutulacağını bilmeyen hukukçu, hekim, mimar, mühendis, başka bilim dallarında ünlenmiş tanıdıklarım da vardır. Bunlar içekapalı bir yaşam ortamında, dünyanın döndüğünü bile duymamış gibi işyeriyle yatak odası arasında gider gelirler, çocuklan da kendileri gibi. Burada çok çarpıcı bir örnek vereyim. Ben, Maçkalıyım, bu ilçede öğretmen olarak epey emek tükettim. Birkaç yıl önce ölen bir öğretmen arkadaşım torunu, şimdi İstanbul'da yükseköğrenim gören, bir gençle Ankara'ya bir otobüs yolculuğu yapmıştık (otobüste karşılaştık). Köylerimiz bitişiktir. Otobüste konuşurken, birbirimizin kimliğini sorduk, soruşturduk. Bu yükseköğrenim genci, adımı söyleyince, "ben hiç duymadım" karşılığını verdi, bununla da yetinmedi, ne iş yaptığımı sordu. Önce güldüm, sonra çok üzüldüm onun bu durumuna. Bir düşünün, köy komşusuyuz, ellinin üstünde yapıt yayımladım, sık sık ilçede karşılaşırız (birbirimizle ilişki kurmadan), delikanlı adımı bilmez, üstelik "hiç duymamış". Delikanlının, kendisine sezdirmeden, yüzüne baktım, gelişmeye elverişli bir görünümü yoktu, oysa yükseköğrenim kurumundaydı. Buna benzer bir olayı da, yıllarca önce, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde yaşamıştım. Edebiyat Fakültesi'nin Türkoloji bölümünü bitirmek üzere, bitirme çalışmasını sürdüren, ilerde "edebiyat öğretmeni" olacak genç bir bayanla konuşurken, söz yapıtlara, çalışmalara, yayınlara gelince, kendisine yazılarından yararlanılacak yazarları söylediğimde bana, Sabahattin Eyuboğlu, Pertev Naili Boratav gibi adları "hiç duymadığı"nı açıklayınca şaşırdım. Düşünün, İstanbul'da, yükseköğrenim gören, uğraşı "edebiyat" olan bir bayan, uğraş alanının en ünlü adlarından kimilerini "duymamış". Bu durumların eleştiriye elverişli tutarlılığı yoktur.

Atatürk, bunca uğraş içinde, matematikten dilbilime değin nice konuyla ilgilenmiş, ikinci basımı sergilenen "Yurttaşlık Bilgileri" adını taşıyan kitabını da yazmış. Bu yapıt okunduğunda, ordudan yetişmiş, yaşamının üçte biri savaş alanlarında geçmiş, devlet kurmuş bir kimsenin ilgi alanının genişliği anlaşılıyor. Yine Atatürk'ün "Söylev"i dışında, ayrı beş ciltlik bir bütün oluşturan konuşmaları okununca şaşkınlık verici bir durum gündeme geliyor: Bir insanın gücü buna yeter mi? Yetti, örneği önümüzde duruyor. Anadolu toprakları üzerinde dokuzyüz yılı aşkın bir süre egemenlik sağlamış hangi padişah, hangi sultan böyle bir ürün ortaya koyabilmiştir? Bu sorunun yanıtı olumsuzdur, Atatürk'ün benzeri yoktur.

Gençliğimde, "Nakşbendi Tarikatı"na girmiştim, ilk öğrendiğim, bana öğretilen, aşılanan "Atatürk'e, kurduğu kurumlara sövmekti". Bu yanılgının, düşünsel boşluğun acısını bugün de çekiyorum. Bugün, benim gençliğimin bilinçsiz atılımlarını sürdüren bilinçli kuruluşlar vardır, üstelik belli odaklarca beslenmekte, korunmaktadır. Gençliğimde, gücüm yettiğince, İslam inançlarıyla ilgili en gözde kaynakların ço-

yakışan

F. Kadri Gül

Gül kokulu ,
ipeksi saçlarını
günlerime savurur da şiir
anılardan süzülen ayrıntılarla
çocuksu yüreğimi sorgular...

Gece
o eski söylence
tek tük adımlar
soluk ışıklar
eşlik eder yalnızlığıma

Şiir
ak soluklu yar
yalnız günlerimde
bir sen yakın oldun bana
hadi soluğunu gözyaşıma kat
hüzün sana da yakışır
bana da...

ğunu okudum, yükseköğrenim görürken İslam felsefesiyle yakından ilgilendim, bugüne değin o alanda yirmiyi aşkın kitap yayımladım. Oysa, o alanlarda çatıştıklarını ileri sürenlerin neredeyse hepsi o sayıya varamamış, üstelik benim okuduklarımı okuma gereği bile duymamış. İşte, ülkemizde elli yıllık geçmişi olan düşünsel katılaşmanın kaynağı bu, uğraşı dışında olanla ilgilenmemek, başka bilgilerle beslenmemektir. İş karın doyurmaya gelince, tadına doyulmaz yemeklerin kırk türlüsü yenir, okuma konusunda bu incelik gösterilemez.

Çağımızda, benim yakından tanıdığım, öyle kimseler vardır ki evinde beslediği köpeğe gösterdiği ilgiyi, kendi başının düşünsel sağlığı için sergilemekten kaçınır. Yükseköğrenim kurumlarında görevli, "prof." sanlı kişiler bilirim, arada sırada karşılaşır, söyleşiriz. Kedisine, köpeğine, kuşuna gösterdiği içtenlikli, yakın ilgiyi, seçtiği besinlerle ilgili özeni, çocuğunun aydınlanmasında, gelimesinde ortaya koymaz. Beslediği evcil yaratıklara (burada hayvanlar) besinlerin en iyisini, en yenisini, en değişik türde olanı seçer, iş çocuğunun okumasına, bilimsel verilerden yararlanmasına gelince, binbeşyüz yıl gerilerde kalan verilere yönelir, köpeğine verdiği çağdaş besini, düşünsel alanda çocuğuna vermez.

Ülkemizde "medrese egemenliği"nin sonuçlarını görmek için, önce bu egemenliği savunanları çağdaş bilim anlayışıyla eğitmek, yetiştirmek gerekir. Çağdaş bilginin erdemini kavrama gücünden yoksun bir kimse geçmişinin değerini de bilemez. Önemli olan, bu alanda, yapılanla yapılmayanın, yapılması gerekenin çevre çizgilerini bilmektir. Ortega Y Gasset, dilimize "Devrimlerin Günbatımı" başlığıyla çevrilen bir yazısında şunları söylüyor: "Bir çağı tanımlamak istediğimizde o çağda nelerin yapılmış olduğunu bilmemiz yetmez; nelerin yapılmamış olduğunu, neyin olanaksız sayıldığını da bilmemiz gerekir." Bu, derin anlamlı açıklama, düşünmenin yararını kavrayan için çok önemlidir, anlayan beri gele. İmdi, ülkemizde dokuzyüz yıl denenmiş, yapılamamış olanı, yeniden gündeme getirip yapma olanağı var mı? Varsa bu olanakların kaynağı nerededir, yurt içinde mi, yurt dışında mı? Yurt içinde ise yüzlerce yıldır neden yapılamadı, yurt dışında ise yapma olanağı nereden sağlanacak? Hangi komşu, yakın komşunun kendisini aşmasını, baskı altına almasını, bu bağlamda güçlenmesi için yardımına koşulmasını ister? Hangi komşu, kendisini ortadan kaldırmak, kendisine karşı direnmek için komşusuna güç kazandırır? Hangi komşu, kendisine atılsın diye, komşusuna kargı verir, ok verir?

Yukarda vurgulanan sorular içaçıcı değildir, geçmişimize bakıp bugünümüzle karşılaştırırsak, yetmişbeş yıllık devrimci atılımlar adına utanç vericidir. Bir ülkede geriye dönüş hızı, ilerleme ivmesinin önüne geçerse, orada uygarlık ilkeleri, bilim ölçüleri bakımından yozlaşma vardır. Uygarlık tarihinde, bilimsel gelişmeler, yaratmalar dışında, geleceği kurtaran bir atılım bilinmiyor. ●

salıncak

Nusret Kemal Otyam

Yalan dolan arasında hayın bir kara bulut
Geçmiş gelecek arasında hayın bir kara bulut
Karanlık kaplıyor gökyüzünü asık suratlı
Ekmek karanlık su karanlık
Defter karanlık kitap karanlık
Bankalar şirketler fabrikalar karanlık
Yığınlar güneşi arayadursun
Işık bekleyen beyinler karanlık
Çiçekli bir yamaçtan izliyorum göçmen kuşları
Güneye doğru süzülen sürü sürü kuşları
Ben de bir göçmen kuşum işte başına buyruk
Arıyorum yitirdiğim aydınlık düşlerimi
Bırakmaya kıyamıyorum soylu gerçeklerimi
Giden gelen gerçek karanlık
Bir ak güvercin konuyor pencereme
Işık saçılıyor kanatlarından
Gözleri kamaşıyor insanların
Eller uzanıyor ileriye avuçları mutluluk dolu
Dudaklar kıpırdıyor diller söze geliyor
Diller söze geliyor yalansız dolansız
Ülkenin geleceği tek umudundan
Şimşekler örneği umutlarımız aydınlık

ahir zaman tangoları

Gazanfer Eryüksel

XX. deniz, saman çöpü gibi cılızlığını
anımsatır sana. gök, güneş vurunca
görülen toz zerresi olduğunu ancak.
sel, çığ, deprem, yıldırım. bir kenti
örten lâvları yanardağın. ahşap tekneler, çığlıkları forsaların ve yelkenli,
buharlı gemiler, denizaltı, uçma sevdası
insanın. Leonardo Da Vinci 'den Nasa'ya.
Plüton ikiyüzelli yılda döner etrafını
güneşin. sonsuzdur zaman. ömrümüz bölü
sonsuz = sayısal işareti hiçliğin
hüvelbaki, tanrı'dır zaman.

1993 - İstanbul

göçebe sevinçler

● **Ruşen Hakkı**

İlk kitabına **Maviler de Eskidi** adını yakıştırmıştı **Arife Kalender Önel**. **Naci Girginsoy** da (1924 - 26.06.1982) yıllar önce **Mavinin Ölümü**'nü yazmıştı. Ne var ki, çevre katillerinin iyice hırpalayıp ölüme terkettikleri **mavi**, yaralarını kendi sararak, kötülere inat, yeniden yaşamaya başlamıştı. **Arife Kalender Önel**'in "eskidi" dediği **maviler** de bir yolunu bulup, **Göçebe Sevinçler**'e yenilenerek girmişler; ama bu **maviler** bu kez yerinde duramayan, "göçebe maviler" olarak çıkıyor karşımıza.

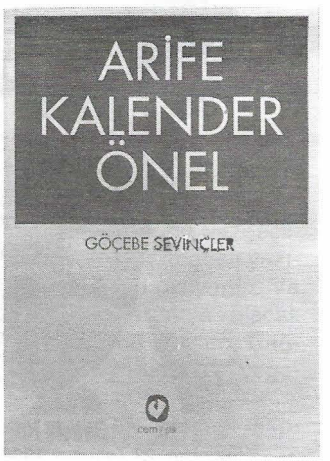

Göçebe Sevinçler'deki şiirleri okurken, bir uzun yol yolcusu gibi sevinçlere, hüzünlere, düşlere ve şaşkınlıklara kaptırıyorum kendimi.

Bir çınar ki, gölgesi kent yutuyor; dağın en yükseğine koşuluyor; bir yolcunun hüznü tren camına yansıyor; biri sırt cebinde ayrı kimlik taşıyor...

Derken bir ses:

"Sarı saçlarında
Taylar oynaşan çocuk
Uçurtman takılıyor yağmuruma".

Ve kâğıttan gemilerle sürdürüyorum yolculuğumu... Kıyıya pek mi yakınım ne, "tren kuşları" geçiyor başımın üstünden ve çıldırtan bir mavi "gecenin mavi yarısında"...

İşte bir gezgin daha: Karanfil satan Çingene kadın... Sonra "zaman bekçisi köşkler; udlar, meyler", ama en çok da...

"İskelede yaşlı balıkçı
İstavrit çeker, lüfer dizer
Gider akşamcı meyhanesine
Rakısını
Münir Nurettin sesinde
Demler".

Bahçeleri gezip gül çalan Çingene kadına başkaca ne iş yakışır? Elbette akşamın midyelerini toplamak...

Ve Çingene değil de bir başka kadın, tozunu alıp hayatın, dantele kuş sığdırıyor...

Ne zaman biter **Göçebe Sevinçler**'le başlayan bu yolculuk?

"Kaç mil daha giderim
Al bir gülün
Kanat sesinde".

Bir yerde durup soluklanmalı...

Görmediğin Güvercin başlıklı şiire sokulup bakıyorum, ama güvercinin değil de bıldırcınların uçtuğunu görüyor ve şaşırıyorum!

"Gelirdin / Sevinçleri döndürürdü / Anahtar / Bakardım yerinde mi / Kirpiğin kaşın / Kan var mı gömleğinde / Bıldırcınlar uçardı / Sen görmezdin / -- Masada ıspanak / Ya da karnıbahar / Nisan kımıldardı / Bir de aralık / Yürekleri yerine takar / Korkuları çöpe salardık / -- Kaç kez / Kurşun yedi / Penceremdeki ay / Kaç kez azgın sulara / Saldığım kayık / Yıldırımdan / Selden / Ve yangından / Korkmuyorum / Artık."

Peki, korkudan sıyrılma, ölümden sıyrılmak mıdır? **Piyanonun Tuşları**'nda da bu sorunun yanıtını arıyorum:

"Oynar piyanonun tuşları / Dilsiz kadın şarkı söyler / Gece yarı yol yarı / -- Çatlar dağ / Çıngır ateş / Su yanar / Bir kadının denizden / İntiharını çıkardılar / Kimliğine çokları / Kendi adını yazdı / -- Sırtından bıçaklandı ay / Buluta hazırdı gün / Ayazdı / Bıraktı şalını yola / Çıplaktı yaşamak, çıplaktı ten / Tınladı şiir / Kapı açıldı hızla / Yorgun kapandı / -- Oynadı tuşları piyanonun / Ay - ayna parçalandı / Gölgesi suya düştü şarkıların / Öttü gecesağıru kuş / İntiharı gördü / Adı yoktu ilânlarda / Boş yere ölümünü aradı".

Sorum, boşlukta kalıyor; çünkü ölümün adı bir değil, üç değil, beş değil...

Göçebe Sevinçler'in kanadında yola çıktığım yolculuk, varıp Sıvas'a ulaşıyor. Bir Sıvas ki, "Otuzyedi Can" unutulur gibi değil:

"temmuzlara kar yağar / Üşür dilimde sözcük / İmgelere takılı kaldı / Yangında büyük küçük / Tarihler düşüyor zaman / Resimler / Bölük bölük / -- Kitap yangını bu / Küller arasında bir dörtlük / Şiir nasıl yanar / Ya düşünce ya düş ya aşk / Yürek atışı nasıl yanar / Bunlar / 'Dinli değil, dinci' diyor / Mustafa Kemal / -- Yanan kirpiğinizden / saçınızdan destanlar yazar / O, taşın gülünde solan / Pir Sultan / -- Otuzyedi ad oluyor adım / Kimliğim, çığlığım, sözcüklerim / Tam otuzyedi can / Hayır, günbatımı değildi / Değildi tan / Kara sakallarını uzatmış bir akşamdan / Kan sızıyordu / Kan." ●

Göçebe Sevinçler / Arife Kalender Önel
Cem Yayınları / 72 s.

türk devrimi'nin coşkulu şairi behçet kemal çağlar

● Şinasi Özdenoğlu

Yıl: 1939. Yaza doğru bir bahar günü.
Trabzon Lisesi'nde öğrenciyiz.
Birden, bütün sınıflarda bir haber dalgalanıyor:
"Behçet Kemal Çağlar gelmiş; Uzun Sokak'ta bir konuşma yapacak, şiirlerini okuyacakmış."

Herkeste bir coşku, bir sevinç... **Atatürk**'ü yitirdiğimizin hemen ertesinde, **Devrim**'in şairi **Behçet Kemal**; Ata'nın ülkeye bir **"yadigâr"**ı gibi. **"Halkevleri Müfettişi"** görevi ile yurdu geziyor; halkla, gençlikle tanışıyor, Atatürk'ün anısını yaşatacak coşkulu şiirleriyle, yüzbinlerin gönlünü fethediyor.

Devrim'in sözcüsü diye bilinen **Çağlar**; o dönemde gençliğin ilahıdır.

Çağlar, bir köylü çocuğudur. 1908'de **Erzincan**'ın **Tepecik** köyünde doğan şair; sonraki yıllarda kendi "kimlik kâğıdı"nı şöyle açıklıyor:

"Yalınayak basardım yaz - kış toprağa
Odun toplamaya giderdim dağa
Ata üzengisiz binmekti derdim
Bezir yağı idi yanan lambamda
Yıldız saya saya uyurdum damda..."

Evet... **"Sarı tosuna yonca otlatan"** Behçet Kemal Çağlar'ı dinlemek için can atan biz öğrencilere toptan izin çıkıyor. Müdür yardımcılarından birinin yönetiminde, açık hava sineması olarak kullanılan bir bahçede, açılır - kapanır sandalyeler üstündeyiz. Ve şiirlerini dergilerde okuduğumuz, sesini radyodan dinlediğimiz şair; **"Erciyes'ten kopan çığ"**ın hızıyla, işte karşımızda...

İlk okuduğu şiir **"Görmeye geldim"**. Onu **"Tarsus'un Çağlayanı"** izliyor. Bizleri büyüleyen bu şiir şöleninde, sesi bir heyecan seli hâlinde çağlayan şair, öğrencileri kıramıyor; bir daha, bir daha okuyor. Hepimizi eşsiz bir coşku yağmuruyla tepeden tırnağa yıkayan ve **Gazi**'nin sesinin kulaklarında çınladığı şair'in şu iki dizesi, bu kez bizim gönüllerimize kazılmış, lisenin yolunu tutuyoruz:

"Kulaklarımda bir gün çınlasın sesin diye
Sana haykırıyorum: Gazi, nerdesin? diye!"

halkevleri günleri

1940'lı yılların başları... **Siyasal Bilgiler**'de öğrenciyim.

Çağlar'la **Yücel**, **Varlık**, **Ülkü** gibi ağırlığı olan dergilerin sayfalarında ve **Ankara Halkevi**'nde buluşuyoruz.

O yıllarda; İçel Milletvekili **Ferit Celal Güven**'in başkanı olduğu Ankara Halkevi'nde, özendirici bir etkinlik başlatılmış; genç şairler, şiir ustalarından oluşan bir jürinin önünde şiirlerini okuyorlar. Beğenilen yapıtlar, CHP'nin kültür ve sanat organı olan **Ülkü**'de yayımlanıyor. Aralarında **Tanpınar**'ın, **Tecer**'in, **Kamu**'nun ve **Banguoğlu**'nun da bulunduğu seçici kurulda, aradabir Behçet Kemal'in de sesini duyuyoruz. Bekâr olarak yaşadığı **Sıhhiye**'deki apartman katında, arkadaşlarla birlikte Çağlar'ın ziyaretine gidiyor, evindeki sanat söyleşilerine katılıyoruz.

fot. Ara Güler

Behçet Kemal Çağlar
Erzincan, 23 Temmuz 1908 - İstanbul, 24 Ekim 1969

çağlar'ın sosyal kişiliği

Behçet Kemal Çağlar; sosyal kişiliği, şairlik gücünden önde gelen bir insandı. O dönemde Çağlar, Anadolu'yu baştanbaşa dolaşan bir sesti ve Mustafa Kemal inancı ile yetişen kuşağın adeta simgesiydi. Onun deyimiyle **"Anadolu'yu fethe çıkacak gençlik"**, özellikle şiir ve yazın heveslileri, Çağlar'a gıpta ediyorlardı. Öğretmenler, öğrencilerine onun şiirlerini ezberletiyorlar; radyoda, gazete ve dergilerde onun yapıtlarına geniş yer veriliyordu.

Dikkatleri fazlasıyla üzerine çeken kişi olarak Çağlar; bazı kesimlerin kıskandığı insandı. Neden kıskanılıyordu. Atatürk'ün, yetişmesine özen gösterdiği, dil öğrensin diye yabancı ülkeye gönderdiği, çevresinde bulundurduğu kişiydi. **İnönü** de Çağlar sevgisini sürdüren bir cumhurbaşkanı idi. Çağlar, onun döneminde (1941'de) ve 33 yaşında milletvekili seçilmişti. Kıskançlık mikrobunu, tarihin eski dönemlerinden bu yana kanında taşıyan toplumumuzda, Çağlar kıskanılmayıp da, kim kıskanılacaktı?

haklı eleştiriler

Duyduğu, duyurduğu engin bir yurt ve Atatürk sevgisine karşın Behçet Kemal Çağlar; şiirini fazlaca **"politize"** etmiş bir şairdi. Gençliğinde parti kongreleri üstüne bile şiir yazmış, bunları sofralarda ve topluluklar önünde okumuştu. Karşıtlarının, şaire karşı kullandıkları bu davranışlar; çabucak ünlenmek isteyen toy ve atak bir insanın hatalarıydı. 26.12.1932'de yapılan CHP Ankara İl Kongresi üstüne yazdığı şu dizeler, o eleştirilere az da olsa haklılık kazandırmıyor mu?

"Canlandı demokrasi bu gece Ankara'da
Münevver, çiftçi, işçi, mebus, hep birarada
Her yiğidin gönlünde yatar derler bir aslan
Yüzbir vücutta nabız vuran bir tek asil kan

Hepimizin gönlünde yatıyor şimdi Gazi
Soluk yapraklar gibi yere düşüyor mazi
Açıyor güller gibi istikbal şimdi burda
63 kongre de kutlu olsun bu yurda..."

Şiiri dinleyen CHP "Kâtibiumumisi" (Genel Sekreteri) Recep Peker, duygulanarak şunları söylüyordu:

"Bize bu güzel şiiri okuyan Behçet Kemal'i, bu davanın ispatı için, bir timsal (simge) olarak gösteriyorum. Çalışmalarının devamı, bize her sahada ne kadar çok Behçet Kemal'ler kazandıracaktır. Türk gençleri! Fırkada (partide), halkevlerinde birleşiniz, atılınız, çalışınız. Meydan sizindir. Behçet Kemal sakın mağrur olmasın. Gurur, bütün insanları ve bilhassa ideal yolunda mesafe almaya başlayan gençleri öldürür."(1)

1933 yılında **"10. Yıl Marşı"**nın altında **Faruk Nafiz Çamlıbel**'le birlikte imzasını atan şairin, yıldızı bir kez daha parladığı halde, kendisinde gururun ve büyüklenmenin simgesi sayılabilecek bir davranışı gören olduğunu hiç sanmıyoruz.

şair mi, "manzumeci" mi?

Behçet Kemal Çağlar'ın şairliği daha o günlerde tartışılıyordu.

Ulusal günlerin, meydan toplantılarının bu vazgeçilmez hatibi; genellikle çok çabuk, özen göstermeden yazıyor ve birkaç dakika içinde yazdığını çıkıp okuyordu. Ve elbette **"şiir"** diye okuduğu bir çok dize; yarınlara kalacak **"gerçek şiir"** niteliği taşımıyordu. İşte bu yüzden, Çağlar'ı **"şair"** değil, **"manzumeci"** olarak yorumlayan çoğalıyordu.

Burada, duygusallıktan kurtulup, bir gerçeği saptamalıyız:

Marinetti, İtalya'da faşizmin; **Mayakovski** ise Rusya'da Sovyet İhtilali'nin propagandasını yapan şairler olarak bilinirler. **Behçet Kemal Çağlar** da, her şeyden önce bir **Devrim**'in, **Kemalist Devrim**'in şairi ve sözcüsüydü. Çağlar, Kemalist inancı ve coşkuyu dile getirebildiği oranda şair olduğuna inanıyordu. Gözle okununca, şiirden çok manzume diyebileceğimiz dizeleri, kendisi okuyunca şiirleştiriyordu birden. Yapıtlarını o derece içten ve coşkuyla okuyor; sımsıcak, yapmacıksız ve demokrat kişiliğiyle çevresini çabucak etkiliyordu. Temiz yürekli, açıksözlü, yiğit bir insandı Çağlar. Konuşurken **"anam", "anacığım"** sözcüklerini sıkça kullanırdı. O, Fransızların **"Poésie pure"** (katıksız şiir - özşiir) dedikleri cinsten şiirlerin şairi değil; gücünü ulusal coşkudan ve okunuşundan alan destansı dizelerin şairiydi. Bir döneme damgasını vurmuş bu inançlı **"Devrim Çocuğu"**nun şairliğine çelme takmak, bizce haksızlık ve insafsızlık olacaktır.

kurucu meclis günleri

Ankara Halkevleri'nden sonra, 1961'de **Kurucu meclis**'e de birlikte seçildik Çağlar'la. Geçen yıllara karşın, yine de **"Erciyes'ten Kopan Çığ"** gibi diri ve enerji doluydu. İnançlarımızı açık - seçik konuşmak, ortak niteliğimizdi Çağlar'la... Vefalı, güvenilir cesur bir kişilikti.

"Çağın politika hastalığına tutulup, şiiri bir yana atma; yazmalısın, yazmalısın, yazmalısın..." diyordu her rastladığında.

Gerçekte de, politikayla iç içeydik o dönemde. Yazıyordum ama, yayımlamıyordum.

"Göreceksin, yakında yayımlayacağım..."
diye onu yatıştırmaya çalışıyordum.

Temsilciler Meclisi'nde, üyelerin teker içtikleri andın; **"yüce ülküde birlik ve beraberliğin kanıtı olarak"** topluca yinelenmesi önerisi reddedilince çok üzülmüştü.

Dilimiz konusunda da çok duyarlıydı Çağlar. Tarihsel bir belge olarak, **Kurucu Meclis**'te **"komutan"** sözcüğü üzerindeki duyarlılığını kanıtlayan şu sözlerini tutanaklardan olduğu gibi aktarmayı yerinde görüyoruz:

B. K. Çağlar, *"Türk dilinin gelişmesiyle yakından ilgilenenler, çok iyi bilirler ki; (komutan) kelimesi, Atatürk'ün bulduğu bir kelimedir. Buna, Kurucu meclis'te (uydurma) denilmesini hayretle karşıladım. Aslına bakacak olursanız, (kumandan) kelimesi bal gibi uydurmadır. (Komutan) Türk dilinin en güzel kelimelerinden biridir, (Kumandan) kelimesinin tarihinin çok eski olduğunu söylediler. Eğer tarihe bakacak olursanız, (serasker) kelimesini kullanıp dururdum. Bunun tarihi daha eskidir."* (2)

çağlar'sız günler

"Onurla bitirilmesi gereken en ağır görev yaşamdır."
diyordu Fransız Devlet adamı ve tarihçisi **Tocqueville**.

Behçet Kemal Çağlar, bu görevi alın açıklığıyla yerine getirmiş insanlardan biridir.

1948 yılında -kendi deyimiyle- **"laiklik ve devletçilik ilkelerinde Atatürk'ün yolundan çıktığı için"** hem CHP'den hem de bu partinin kendisine sağladığı milletvekilliğinden istifa etti. 1961'deki Kurucu Meclis üyeliği sona erince, Cumhurbaşkanlığı Kontenjan Senatörlüğü önerisini de **"günlük politikadan tiksindiği için"** reddetti. Türk Devrimi'nin şairi, böylece, bir çoğunun el - etek öperek elde ettikleri koltukları, tümüyle geri çevirerek, siyasetçilere anlamlı dersler vermişti. Acaba ders alan olmuş muydu?

Çağlar, yaşam serüvenini -hiç umulmadık bir zamanda- 24 Ekim 1969'da İstanbul'da noktaladı. Acı haberi; bir kaç gün önce seçilmiş bir milletvekili olarak, arkadaşlarımla birlikte **Beypazarı** yolunda, otomobilin radyosundan duyduğum andaki acıyı, şu satırları yazarken de, tıpkı o günkü gibi derinden yaşıyorum.

Şairin ölümü üzerine, kuşkusuz en anlamlı ve duygulu demeci Devrim'in 2. adamı **İsmet Paşa** vermişti. **İnönü**, coşkulu ve etkili demecinde şöyle diyordu:

"Behçet Kemal Çağlar'ın ölüm haberi, ağır bir sarsıntı gibi yüreğime çökmüştür. Çağlar, her niteliğiyle bir Cumhuriyet evladıdır. Atatürk'ten ayrıldığımızdan beri geçen 31 yıl içinde Atatürk'ü ve eserlerini savunmaktan bir gün geri kalmamış örnektir.

Başlı başına bir âlemdi. Politikaya sığmadı. Başına buyruk olarak vatandaşlara, hepimize, kutsal bir yeni kuşak anlayışını dile getirdi. Behçet Kemal Çağlar'ı, nesiller boyunca, dünkü gibi taze olarak hatırlayacağız. Geniş yüreğinin, sınırsız Devrim aşkının etkilerini benliğimizde duyacağız.

Aziz Behçet Kemal! Çağlayarak yaşadın. Ruhlarımızda senin çağlamanın muzaffer sesini daima taşıyacağız."(3)

* * *

Ülkenin her bunalımlı döneminde, Atatürk'e her dönüşümüzde onun özlemini Çağlar'ın dizeleriyle giderip, yeniden güç kazanmadık mı? Yaşadığımız şu günlerde de, aynı özlem içinde; Devrim'in şairini **"Ata'ya Sesleniş"**iyle ve engin sevgilerle anmayı zevkli bir görev sayıyoruz:

"İstanbul'dan Samsun'a çıkar gibi, yavaşça
Buraya dönmek için bir çarecik bul Atam!
Çil yavrusu gibi dağılsın bu cüceler
Anıtkabir'den kalk da bir kere doğrul Atam!" ●

---

1) CHP Kâtibiumumisi Recep Beyin Bir Nutku, Ankara - 1933, Hakimiyeti Milliye Matbaası.
2) T. C. Kurucu Meclis Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Sayfa: 97 / 1961.
3) İsmet İnönü'nün Çağlar İçin Özel Demeci, Cumhuriyet, 27.10.1969.

özdenoğlu'nun şiiri üzerine

● Muzaffer Uyguner

Yaşamının büyük bir bölümünü şiire adamış olan Şinasi Özdenoğlu, ilk şiirlerini çok eski yıllarda yayımlamış ve sonra da şiirlerini bir çok kitapta toplamıştır. Özdenoğlu,"Şiir tanımını şiirle yaparım" diyor bir şiirinde. Şiir konusunda bazı düzyazılarında da durmuştur. **Şairler Böyle Sever** adlı kitabında şiirin ve şairin ne olduğunu, ne olması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, "şiir, şiir olmalı / sevdirmeli dünyayı insanoğluna / alıp götürmeli / en uzağına bulutların / en yücesine duyguların / Şiir dediğin / ölümsüz bir ses olmalı / Güller açtırmalı sevgisiz gönüllerde / Kavgadan sözederken bile barış kokmalı". Onun şiirinde bu hava, bu anlayış görülmektedir. Anadolu'nun insanı, onun gözünde yüce bir insandır. Onlar, "Öylesine yoksul insanlar ki / Krezüs'ten de zengindir yürekleri".

Özdenoğlu bu insanları, böyle insanları sever; hesaplar içindeki insanları sevmez; sarhoş türküleriyle dostlukları pazarda satanları gördükçe karamsarlığa düşer. "Şiir dediğin / insanı insan yapmalı" derken, gerçek sevgiyi, gerçek dostluğu ortaya koyar. Gerçek insan bulutlara ve orduların karşısına şiirle çıkar. O, şairlerden "suskunluklar içinde / korkaklara karşı / dertli topraklarının / derdini" haykırmalarını ister. Bir şiirinde, "Şiirlerim sevgilerle beslenir / barış, özgürlük üstünedir / şiirlerim tüm insanlığa seslenir" derken insanların ikiyüzlülüklerinden uzak durduğunu ve bu gibi kişilerden kaçtığını da söyler. Bazan, bu nedenle kendi yalnızlığına çekilir; ama, gene de "Bilirim, insanlarsız edemezsin / boş yere insanlara bu sitemin" diye de söylenir.

Özdenoğlu, insanların mertini sever, haksızlığa başkaldıran insanın yanındadır. "Kılıç gibi keskin, ok gibi dosdoğru" sözleri sever; inancıyla eylemi bir olan insanların yanındadır. Şiiri gerçek olarak anlayamayan, şiirin içerdiğini ve getirdiği barışı, sevgiyi, dostluğu, iyilik ve doğruluk ilkelerini sezemeyen insanlarla birlikte yaşamaktan uzak durur. Çıkar ardında koşanları, dostluktan, insanlıktan uzak olanları sevmez, onlarla başı hoş değildir. "Değmez bu insanlara bu şiirler / Gömün benimle birlikte şiirlerimi" der de "küfürlere, nankörlüklere karşı göğsünü / eski bir yelken gibi gereceksin / baharı sever gibi / insanları seveceksin" de der.

Özdenoğlu, yayımladığı ilk şiirlerinden bu yana özgür koşuğu, ölçüsüz şiiri yeğlemiştir. Şiirin biçimi neyi, nasıl söylemesi gerekiyorsa ona göre kurar şiirini. Müzikteki melodi değişikliği gibi, bazı şiirlerinde değişik ses kurgusu vardır. Uyak konusunda da fazla bir bağlılık görülmez şiirlerinde. Onu daha çok ilgilendiren şiirinde, şiirinin dizelerinde ses düzenidir. Uzak ve yakın ses uyumuna, söylemine uygun bir ses düzenine önem vermiştir ve vermektedir.

Özdenoğlu'nun şiir yaşamını irdelerken ben üç bölümleme görüyorum. Aşama demiyorum, bölümleme diyorum. O, ilk şiirlerinde daha çok kişisel duyumlarını işlemiştir. Bu şiirlerinde sevgiler, aşklar geniş yer tutar. Kemalist bir şairin şiirlere içerik olarak aldığı ülküsellik de görülür bu şiirlerinde. İlk kitapları **Teselli** ile **Anaforda Dönen Adam** bu tür şiirlerini toplar. Bunlarda, sevgi ve aşk yanında yalnızlık duyguları, çevresindeki insanlara bakışı da içerik olarak çıkar karşımıza. "Hani söz vermiştiniz bana Elen dilberleri" gibi sevi şiirleri içeren dizelere sık sık rastlarız.

Bana göre ikinci bölümlemede Anadolu'nun insanları, o insanların sorunları, yalnızlıklar, yollardan yoksunluklar görülür. Ödün vermeyen bir Kemalist olarak bu insanların dertlerine çareler bulmak için çırpınışları, o insanlara duyduğu temiz sevgiler, bir yönetici olarak karşılaştığı acı durumlar görürüz şiirlerinde. Sonu yenilgi de olsa, haklı davalar için kavgalar vermiş, gerekeni yapamadığı için karşılarına üzgün çıktığı inançlı insanlara saygı duymuştur. Bir şiirinde şu dizeler vardır:

"Haksızlıklara susan insanlarla yanyana
Kahrolup bu sususa
Ve direnip tek başına haksızlıklara
Haksızlıklarla yandım
Piştim haksızlıklarla..."

Anadolu'nun kaderinden bahseden şiirler genel başlığı altında yazdığı şiirler bu bölümün genel anlayışını ortaya koyar. **Vatanım Benim, Acısıyla Yanmak Türkiye'nin** adlı kitaplarında toplanan şiirlerinde bu görüşünün ürünlerini buluyoruz.

Son bölümde ise daha geniş bir dünyaya açılışı buluyoruz. Gerçi özgürlük konusunda daha önce de yazılmış şiirleri vardır; ama bu bölüme giren şiirlerinde daha geniş bir insan özgürlüğü vardır. İlk şiirlerinde sezilen insancıl (hümanist) görüş bu şiirlerinde çok daha geniş ve net olarak çıkar karşımıza. Dünyanın neresinde olursa olsun, özgürlük ve bağımsızlık uğruna çarpışan bütün tutsak ulusların, ezilmiş insanların şiirini buluruz. Macarların özgürlük için direnişleri yanında Vietnam halkı için de, Prag insanları için de şiirler yazmıştır. Özgürlük ve bağımsızlık inancının insancıl yorumu şu dizelerinde ortaya konmamış mıdır?:

"Ben, önce insan
Sonra bir Türk'üm...
Bağımsızlığını savunurum
Bütün ülkelerin
Ve Tanrı'ya şükürler olsun ki
Şairim!
Yalnız bugüne değil
Gelecek çağlara hükmederim.
Ben, nerede olursa olsun özgürlüğün dostuyum
Ben, kim olursa olsun, haklının yanındayım
Dün Peşte sokaklarındaydım
Bir barış güvercini oldum Vietnam'da
Ve bugün Prag'dayım."

Bu özgürlük ve bağımsızlık heyecanı, insancıl bir insan sevgisi ilk şiirlerinden bu yana vardır ve değişmemiştir. Bana yazdığı mektuplarında da belirttiği gibi, ülke sevgisi, Anadolu'nun dertleri karşısındaki duyarlığı ve coşkusu hiç değişmemiştir. Vatan sevgisi bütün şiirlerinde görülür. Kitaba adını da veren "Vatanım Benim" adlı şiirinde bu sevgisini gelecek kuşaklara da duyurmak istemiştir. Anadolu ve yurt sevgisi, vazgeçilemeyen bir tutku olarak tüm benliğini sarmıştır. Bütün dünyaya açılan şiirlerinde olduğu gibi Anadolu'nun kaderinden bahseden şiirlerinde de insanlığın en yüce değeri olarak kabul ettiği "adalet"e de tapmıştır. Adaletin yanında özgürlük de onun vazgeçemediği tutkusudur. Özgürlük şiirleri ise **Özgürlük Tek Sevgilim, Özgürlük İçin Ölmek** adlı kitaplarında yer aldığı gibi, **Acısıyla Yanmak Türkiye'nin, Yasaklar Cehennemi, Şairler Böyle Sever** adlı kitaplarında da yer almıştır.

Özdenoğlu, nedense son zamanlarda ölüm konusuna da eğilmiştir. **Sımsıcak Dostluğunda Ölümün** adını bile vermiştir bir kitabına. Ama, inançlı bir Kemalist olarak kalmıştır ve kalacaktır. Yazdığı bir mektupta şunları belirtmişti: "Tek suçumuz, inançlarımızdan ödün vermememiz ve güç günlerde bir Kemalist olarak kalmak olmuştur". Bu, onun nasıl bir kişi ve insan, bir sanatçı olduğunu göstermez mi? ●

göğsü çarpıyor

Gültekin Yücesan

–özer ciravoğlu'na–

kızılırmağı anadolunun
altmışsekiz çiçek
yüreğinde

göğsü çarpıyor
gülen ışığa
silkinen kuşa

kirpiklerine koşuyor yaşlar
alınterine
göznuruna

ve
sanırsınız beş kıta
kalaak
sular altında

bir kentin adı

Gündoğdu Sanımer

biz ki vardık fesleğen ekmediğiniz günde
isimsiz yabanıl otların kuşattığı
tenha kayalığın sessiz ırmağın efendisi

duyulmamış İsrafil'in borazanı
dolaşırken lacivert düşlerle buğulanmış
şu uysal denizin kıyıcığında
kızıl sakallı Fenikeli'lerin hayalet kadırgaları
yani milattan oniki yüzyıl önceleri
buradaydık işte pazar yeri kurduklarında

Heptakometler tünemiş tepesinde ağaçların
devingen tahta kulelerde yaşamış
yol üstüne bırakmış deli balı keselerle
düşman varsın yesin de yitirsin bilincini
işte o zaman inip kestane ağacından
kolayca tepelermiş hergeleleri

onlar Khalibler'dir Kolhlar'dır Mossynoiklar
Makronlar Driller Tibarenler'dir
ta ki yedinci yüzyılda İskitler
katıp önüne sürünce buraya Kimmerler'i
gelip geçti coğrafyamızdan yıllarca
avcı ve akıncı kavimlerin nice göçleri

Kaşkalar'dı belki ilk göçenler
pek çokları gelmiş Kafkas Dağları ardından
antik giysileri içinde yitmiş niceleri

başıbozuk sümüklü çocuklardık
deniz kabuklarıyla oynardık
kertenkele avlardık kuşlastığıyle
rüzgâr üfleyerek sütbeyaz yelkenlerine
kara bir duman gibi doluştuğunda Moloz önlerine
emperyal Miletos gemileri

yoksulmuş bilisiz barbar dedikleri
belki de Kolhlar'dı Mossynoiklar'dı
yabanıl hayvan eti ve cevizmiş aşları
yiğit kavgacı adamlarmış zaten savaşmışlar
yazık ki yenilmişler ele geçirmiş şehri
Batı Anadolu'dan gelen şu Miletos Milleti

altıyüzyetmişbeşte İsa'dan önce
bir damla kar suyu gibi güneşte parlayan
Trabezus'u kurup bir güzel yerleştiler
maden ticaretiyle oynaşıp zenginleştiler

merzifon'da edebiyat

● Ümit Tarı

Bir kentin sanatını, kültürünü, folklorunu doğru bir açıdan değerlendirebilmek için; tarihini, coğrafi yapısını gözden geçirmek gerekir.

Merzifon, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle tarih boyunca ekonomik, siyasi, ticari yönden kavşak durumunda bir köprü olagelmiştir. Ancak Orta Anadolu'da Kayseri, Konya, Amasya, Sıvas... gibi vaktiyle çeşitli ulus ve hükümetlere merkez olmadığı için, yüzlerce yıl; siyasi, kültürel, tarihsel varlığı Amasya'ya bağlı olarak, ikinci plânda (Amasya ile birlikte) değerlendirilmiştir. Oysa Merzifon (pek çok kaynağın belirttiği) iki bin yıllık bir tarihe sahip bir kenttir.

Kentte kültür, sanat, folklor, işte böyle çok yönlü bir zenginlik içinde varlığını sürdüregelmiştir.

Burada yıllarca Aleviler, Sunniler, Ermeni ve Rum azınlıklar bir arada, etkileşerek, yardımlaşarak, barış içinde yaşamış; her biri, bu zenginliğe çok yönlü katkılarda bulunmuştur.

1876'da Amerikan Misyoner Cemiyeti'nin kurduğu Amerikan Koleji'nin, 15 Mart 1919'da yaşanan İngiliz işgalinin neleri alıp götürdüğünü iyi saptamak, göz ardı etmemek gereklidir.

Bu tablodan yansıyan kültürel, sanatsal görüntünün başlangıcını yakalayabilmek oldukça zor. Eldeki kaynaklarla, ulaşılabilen bilgilerle bir yerden başlamak gerekli oysa.

Basının, özellikle de dergilerin, edebiyatın yüreği olduğu düşüncesinden hareketle önceliği onlara vermek gerekiyor.

26 Şubat 1920'de "TECELLİ" adlı, kapak hariç, 8 (sekiz) sayfalık bir derginin yayınına başlanmıştır. Bir yıl yayımlanabilen bu dergi; sanat, edebiyat ve toplum konularına ağırlık vermiştir.

23 Nisan 1930'da, 15 günde bir "TAŞAN" adlı bir dergi çıkarılmıştır. Derginin Merzifon'un kültür ve sanat yaşamında önemli bir yeri olmuştur.

1 Mayıs 1936'da Halkevi'nin açılışıyla Halkevi'nin aylık kültür ve sanat organı olmuş; 1940 yılına dek yayın yaşamını sürdürmüştür.

Türk basın tarihinin en eski kasaba gazetelerinden biri olarak bilinen "MERZİFON" 22 Kasım 1910'da yayınlanmaya başlamıştır. Gazete, Hüseyin Rıfat, Mehmet Feyzi tarafından çıkarılmıştır.

O yıllarda "NUR-U AYN" adlı bir gazete daha çıkarıldığı bilinmektedir.

Merzifon'da edebiyat, sözü edilen tüm bu değerlerle, zenginliklerle beslenmiş yıllarca. Pek çok şairin, yazarın umutlarına, acılarına, düşlerine, yılgınlıklarına, başarılarına tanık olmuş Merzifon. Sokaklarında şöyle bir dolaşılarak duyumsanabilir bunlar. Ya da aşağıdakilere (yazının bundan sonraki bölümüne) bir göz atılarak, bu tanıklıklara bir ucundan katılınabilinir.

ŞEYH ABDURRAHİM RUMÎ
(Abdurrahim Nizamettin Rumî)

15. yüzyılın sayılı mürşit ve tasavvufçularındandır.

İRŞADÜL' ENAM, AŞKNÂME, DİVANÇE-İ İLÂHİYAT adlı yapıtları ünlüdür.

"Yine derya gibi cûş etti aşkın
Başımı aşk ile hoş etti aşkın
Kadeh sundu elime içtim ânı
Delirdim, beni sarhoş etti aşkın" (Aşknâme'den)

"Tövbe **ya Rabbi** hata yoluna gittiklerime
Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime.

ÂFİTABİ (? - 1494)

Fatih ve II. Beyazit döneminin ünlü şairlerindendir. Müderrislik ve vaizlik yapmıştır.

"Dilde **kim sûz** ola ney gibi nefesten bilinir
Hânenin şenliği içindeki sesten bilinir."

SÜNBÜL EFENDİ (1455 - 1522)

Merzifon'un sanat yaşamı açısından önemli bir kişilik olduğu söylenen şair, özellikle tefsir ilminde derin bir bilgiye sahiptir. Yapıtları:

Risaletül - etvar (Arapça), Tahkikiyye (Türkçe)

"Bunca demir yedin içtin,
İnsaf ile hadden aştın,
Sünbül eydür: Yeter uçtun,
Kon, hey gönül! Şimden gerü..."

NEYLÎ

Yaklaşık 2,5 - 3 yüzyıl önce yaşamış bir şairdir. Divan sahibi olduğu söylenmektedir. Yaşamı, ailesi, yapıtları ile ilgili bilgi yoktur.

Merzifon'a ait bir medhiyeden başka şiiri bulunamamıştır.

"Tecessüs eylesek serhadd-i Bağdat ile İran'ı
Bulunmaz iş bu resme Merzifon'un misl'ü akrânı
Belirâb-ü havası her taraftan kûh-ü kühsarın
Akar her köşesinde çeşme-i âb-ı firavânı."

ABDURRAHMAN EŞREF (? - 1748)

18. yüzyıl bilgin ve şairlerindendir. Lâle Devri şairi Nedim'in amcası olduğu söylenmektedir.

Yapıtları: Uyunül - Ulûm, Mirât-ı Safa, Tezkeretülhikem fi Tabakatül - Ümem (1738 - Bilbiyografik bir yapıt)

Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya yazdığı "ZERRİN" kasidesi ünlüdür.

"Ne destaviz'ini gördük bu dehrin bâğ-banından
Ne memnunuz bahârından ne efsürde hazânından."

MUSTAFA HÂSİM (? - 1793)

Hâsim Çelebi adıyla bilinen şair, müderrislik, kadılık, müftülük yapmıştır. Bir Divân'ının olduğu söylenmektedir, bugüne dek bulunamamıştır.

"Riayet hâtır'a lâzım bu söz lâfzından dır Hâsim
Riayet etmeyip derler, siz olmuş, bir de biz olmuş."

EYÜP SABRİ (1845 - 1869)

22 - 23 yaşlarındayken bir Divân hazırlamış; ancak Divan'ından birçok parça kaybolmuştur.

"Gönül bağlanalı zülfün teline
Ne bir yerde durur, ne karâr eyler.
Düşmüş iken bunca nas'ın diline
Ne şerimsar olur, ne de âr eyler."

HIFZÎ (1850 - 1894)

Hece ve aruz ölçüsüyle şiirler yazmıştır. A. Aziz Taşan, kendisinde bulunan şiirleri Türkçe öğretmeni Vehbi Cem Aşkun'a vermiş; o da "MERZİFON ŞAİRLERİ" adlı küçük bir antolojide yayımlatmıştır.

"Sezdirme rakib'e sakın eğlenme gelirken
Sür'atle yürü, hem kati pek gel demedim mi?"

HİLMİ DEDE (1828 - 1913)

Çoğunlukla didaktik şiirler yazmıştır. Karma şiirlerden oluşan, yayımlanmamış bir Divân'ı, hece ölçüsüyle yazılmış Mevlid'i vardır. Hazırcevap, nüktedan, hoşsohbet, bilgili bir insandır.

"Çobanın biri söyletmiş kavalı dünki gün dağda
Makamı benden öğrendi diye hicv - eylemiş nây'ı
Felâtun-ı zaman olsan ederler sana bir isnâd
Okuyan Ebced'i şimdi beğenmez değme mollayı"

SITKI HOCA (Yusuf Sıtkı Bayram) (1868 - 1957)

Basılmamış dinî ve ilmî yapıtları vardır. Şehit oğlu ve A. Aziz Taşan'ın babası Hamdi bey için yazılmış iki şiiri bugüne ulaşabilmiştir.

MUALLİM İBRAHİM CUDÎ (1850 - 17 Eylül 1931)

Türkçe, Edebiyat, Felsefe öğretmenliği yapmıştır. Kendi ifadesine göre, Nâbizâde Nâzım, ilk öğrencilerindendir.

Arapça, Farsça, Fransızca bilen şairin yapıtları basılmamıştır.

"Yâdında mıdır doğduğun zamanlar
Sen ağlar idin, gülerdi âlem
... Bir öyle ömür geçir ki olsun
Mevtin sana hende, halka mâtem."

HÂKİ ENGİN (İskender Hâki) (1895 - 2 Şubat 1970)

1914 - 1944 yılları arasında Merzifon'da çeşitli okullarda öğretmenlik yapmıştır.

Merzifon'da yayımlanan "TECELLİ" ve "TAŞAN" dergilerinin başyazarlığını -bir ara da Halkevi Başkanlığı- yapmıştır.

"Gezelim seninle gel şu bağları,
Henüz muhabbetin geldi çağları,
Söndür içimdeki yanardağları,
Yalnız sevişelim sular başında."

SIDKÎ BABA (Pervane) (1865 - 1928)

On iki yaşlarında iken dergâha giden Sıdkî Baba iki ünlü şeyhle birlikte olmuş, tarikat hizmetlerinde görev almıştır. Bu hizmetlerin, kazandığı ilmî derecenin sonucu olarak ona BABA'lık sıfatı verilmiştir.

Pirî Baba Medresesi'nde geçici olarak öğretmenlik yapan şair, toplumcu bir insan olarak bilinmektedir. 1915 yılında Ruslar'a karşı oluşturulan alaya katılmış, Doğu Cephesi'nde yüzbaşı rütbesiyle savaşmıştır.

Arapça 3 - 4 cilt el yazması vardır. Torunu Muhsin Gül, Divân'ından (şiirlerinden) örnekleri, yaşamını içeren bir kitap yayımlamıştır (hazırlamıştır). (1984)

"Sıdkî'yam billâhi ben terketmezem
Başka güzellere gönül katmazam
Dövsen de, kovsan da burdan gitmezem
Meğer ferman gelip süreler beni.

ÂŞIK KUL FAKIR (1873 - 1938)

Şiirlerinde dinî ve sosyal konuları işlemiştir. Yapıcı, yardımsever bir insan olarak bilinmektedir.

Yaşamını, şiirlerini, sanatını; Ali İhsan Aktaş ve Sabri Yücel inceleyerek kitaplaştırmıştır.

"Zamane halkının yanına varma
Her cahil âdeme sırrını verme
O seni görmezse sen d'onu görme
Budur bu âlemde halın makbulu"

ÂŞIK MUSA (? - 9 Kasım 1960)

"Allı turnam," "Gökyüzünde bölük bölük turnalar" türküleri Âşık'ın bilinen, ünlü şiirleridir.

Torununun ifadesine göre, hiç okula gitmeyen şairin çok sayıda şiirinden bugüne gelebilen (ulaşan) pek olmamıştır. Âşık Veysel'in ziyaretine gelişinde de şiirlerinin yayımlanmasına sıcak bakmadığını söylediği belirtilmiştir.

ÂŞIK HAYDAR (? - 19 Ağustos 1982)

Âşık Musa'nın oğludur. Kendisini babası yetiştirmiştir. Aynı geleneğin çok fazla ürün vermemiş bir temsilcisi olduğu söylenmektedir. Şiirleriyle ilgili bilgi edinilememiştir. (Şiirleri yazıya geçirilmemiştir.)

ALİ BÂKİ GÜL (1897 - 24 Aralık 1956)

Merzifonlu şair Sıdkî Baba'nın oğludur. Şiirlerinin bir bölümü, Merzifonlu şair, besteci İsmail Hakkı özbilgin'in girişimiyle yerel gazete "Merzifon"da yayımlanmıştır. (Mart - Nisan 1994)

Oğlu Muhsin Gül'ün elinde yayımlanmamış şiirleri bulunmaktadır. Muhsin Gül'den edinilen bilgiye göre, 2. Dünya Savaşı yıllarında ilçede yaşanan bazı olaylara ışık tutacak türde destanları vardır.

"Vefasız sevdaya düşme dikkat et
Beyhude yanıp da kül olma gönül
Kâmil insan ile otur sohbet et
Namerd-ü bedkâra kul olma gönül'

28 Mart 1994 - Merzifon Gazetesi

ÂMA ŞAİR YUNUS PEHLİVAN (1944 -)

Merzifon'da yaşamını sürdüren şairin Samsun Körler Eğitim ve Kalkındırma Derneği tarafından basılan üç kitabı bulunmaktadır: "İtidal, Can Damarı, Sevgi Bağı".

Çayırla çimenle kaplı her yanın
Şehrisin Kara Mustafa Paşa'nın
Taşan Dağı senin büyük nişanın
Ne güzelsin, ne şirinsin Merzifon."

M. HAYRİ ENGİN (1913 - 1994)

Üsküdar'da doğan sanatçı, 1935'te liseyi, 1938'de Gazi Eğtim Enstitüsü Resim Bölümü'nü bitirdi. Uzun yıllar resim öğretmenliği yaptı.

Federal Almanya'da II. Dünya Savaşı sırasında yıkılan "HINDEBRANT ATI"nın yeniden yontulmasından sonra "Profesörlük" ünvanını aldı. Sanatçı kişiliğinin asıl yönünü heykeltraşlığı oluşturur.

Yapıtları: Kâbusnâme (1943), Döküntü (1939), Sorulu - Cevaplı Sanat tarihi (1968), Almanya Maarifi, Psikostatik, Psikodinamik Türk Gençliği, Bir Meleğin Ardından (1980).

1994 yılında Merzifon'da öldü.

SAMİ BAYDAR (1962 -)

1962 Merzifon doğumlu. 1979'da İstanbul DGSA Resim Bölümü'ne girdi. Neşet Günal ve Devrim Erbil ile çalıştı. 1987'de M. Sinan Üniversitesi Resim Bölümü'nü bitirdi, ilk kişisel sergisini 1989'da açtı.

Yapıtları: Dünya Efendileri (Şiir - 1987), Dünyadan Çıkış Yolları (Öykü - 1990), Dünyadan Anılara Bakıyorum (Öykü - 1991), Yeşil Alev (Şiir - 1991).

Halen resim çalışmalarını, çeşitli dergilerdeki yazı etkinliğini sürdürüyor.

İLHAN ÖNEL (1953 -)

1953'te Merzifon'da doğdu. Amasya Öğretmen Okulu'nu, Buca Eğitim Enstitüsü Matematik Bölümü'nü bitirdi.

İlk kitabı Üç Nesil ile 1986 Akademi Kitabevi Roman Mansiyon Ödülü'nü alan Önal, öğretmenlik görevini ve yazı etkinliğini sürdürüyor.

CENGİZ KAPLAN (1959 -)

1959'da Osmancık'a bağlı Çampınar'da doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Merzifon'da yaptı.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitiren Kaplan'ın "Hasretine Büyürüm" (1984, "Ateşi Anlatmaya Yetmiyor Külrengi" (1992) adlı iki şiir kitabı var.

BERİN TAŞAN (1928 -)

1928'de Merzifon'da doğdu. "Merzifon Tarihi" ve "Dünden Bugüne Merzifon" adlı yapıtların yazarı A. Aziz Taşan'ın oğludur. Şair Şeyh Abdurrahim Rumî, büyük dedesidir.

İlk şiiri, 1946'da Varlık dergisinde yayımlandı.

1960'ta "Ellerim, Yüreğim, Gözlerim", 1969'da "Yüzünün Bir Yanında", 1986'da "Önce" adlı şiir kitapları yayımlandı. 1975'te yayımlanan "Şeyh Abdurrahim Rumî" adlı bir incelemesi var.

Halen İzmir'de avukatlık görevini, şiir etkinliğini sürdürüyor.

"... Şimdi şehirler arası bir otobüsün
Pencere yanındaki koltuğunda
Ucuzluk bağlarını bölerek
İlk kez geçiyormuş gibi Merzifon'dan
Heyecanlı, kararsız, ürkek
İnsem, inmesem
Beni kim tanır gözlerime bakınca?
Kim bilir bu sokaktan yalnayak koştuğumu?
Emir Ahmet bağlarını kim bilir?"

(Merzifon adlı şiirinden)

Yüzyıllar içinden ve bugün Merzifon'un sokaklarında yalınayak koşan sanatçıların ayak seslerini duymak heyecanlandırdı beni. Bu heyecanı paylaşan -ozanları gözlerinden tanıyan- yüzlerce güzel insan var Merzifon'da. Bu güzellikleri çoğaltmaya hazır yüzlerce insan... Sizler de gördünüz değil mi?

Ulaşamadığım, gözden kaçırdığım sanatçılardan, güzel insanlardan özür dileyerek... ●

Ekim 1994

KAYNAKLAR

1- Dünden Bugüne Merzifon - A. Aziz Taşan (1979)
2- Merzifon'un Monografyası - Merzifonlular Yardımlaşma Demeği (1980).
3- Anadolu'da Bir Duru Kaynak Âşık Kul Fakır A. İhsan Aktaş - Sabri Yücel.
4- Sevgi Bağı - Yunus Pehlivan.
5- Can Damarı - Yunus Pehlivan.
6- Önce -Berin Taşan (1986).
7- Dünyada anılara Bakıyorum - Sami Baydar (1991).
8- Yeşil Alev - Sami Baydar (1991).
9- Üç Nesil - İlhan Önal (1987.
10- Bir Meleğin Ardından - M. Hayri Engin (1980).
11- Kâbusnâme - M. Hayri Engin (1943).
12- Hasretine Büyürüm - Cengiz Kaplan (1984).
13- Ateşi Anlatmaya Yetmiyor Külrengi - Cengiz Kaplan (1992).
14- Sıdkî Baba - Muhsin Gül (1984).
15- "Merzifon" Gazetesi - (Mart - Nisan 1994).
16- Bizim Anadolu Sayı: 3 (Merzifon Anadolu Lisesi Okul Dergisi).
17- Kaynak Kişiler: Suna Çimen (Aslan) (Âşık Musa'nın torunu) Muhsin Gül (Ali Bâki Gül'ün oğlu).
İ. Hakkı Özbilgin, Bektaş Erdoğan.

kozmodi'nin çuvalı

● **Nazif Evren**

1929 - 1930 öğretim yılı. İzmir Muallim Mektebi (Öğretmen Okulu)'nin son sınıf öğrencileriyiz. Her nasılsa, Kurtuluş Savaşı'ndan sağ dönebilmiş, dönemin fikriyatına göre yetişmiş; idealist, bilgili öğretmenlerimiz var. Hele bir Süleyman hocamız var ki, hangi sınıfın hangi dersini verseniz, tam olarak okutacak yetenekte. Okul dönemimiz süresince, sınıfımızın tarih, edebiyat, geometri derslerini okutmuştur. Onun nöbetçi olduğu günlerde, her konuda çözemediğimiz soruları ona sorar öğrenirdik.

Okulun müzik kolunda ders gören ve müzikten anlayan bir arkadaş, "bu hoca, olsa olsa müzikten anlamaz" diyerek, hocayı sınava çekmek ister. Onun nöbetçi olduğu günün ilk etüdünde, solfeji önüne açar, hoca dersaneye gelince soruyu sorar. Bir de baktık, Süleyman Hoca, solfej kitabı elinde anlatıyor. Etüd saati bitti, yemekler soğudu. Hâlâ anlatmaya devam ediyor.

Bugün yaşamları devam eden meslektaşlarımız bilirler. Bir de "Uzun Hikmet" adında bir müdürümüz vardı. Çok sert, fakat çok dürüst bir kişiydi. Amerika düşmanıydı. Amerikan kolejlerini hiç sevmezdi. Bir kere Amerikan (Kızılçullu) Koleji ile Karantina'daki Kız Koleji sahasında yapılacak voleybol maçında herkesten önce sahaya koşmuş, sahaya çıkan arkadaşların kulağına "yeneceksiniz" diye üflemiş ve yenmelerini sağlamış; öğrencilerin önünde karantina'dan Karataş'a kadar şarkı söyleyerek yürümüştü.

Rahmetlinin eğitim ailesi arasında adı "Müfettiş Uzun Hikmet"ti. Bir oğlunu tanıyorum: Özer Türk. O da rahmetli oldu. O da çok dürüsttü. Yurt çapında dört yerde turizm şehirleri kurdu da kendine bir çöp dahi edinmedi.

Hikmet Türk, Bakanlık müfettişi olduktan sonra onun derslerini Mustafa Rahmi Bey (sonradan Balaban soyadını aldı.) okutmaya başladı. Çok mütevazi bir kişiliği vardı. Bizimle bir arkadaşlık havası kurmuştu. Sekiz yabancı dil bildiği söylenirdi. Dış memleketlerden gelen uzmanların tercümanlığını o yapardı. Eğitim konusunda 30 kadar yapıtı vardı. DÖKROLİ metodunu ve didaktik materyallerini aynı addaki yapıtıyla okullarımıza o sokmuştu.

Bir cuma günü, İzmir'in yakın köylerinden birine yaptığımız gezide, kendisine "Efendim, biz sizi çok sevdik, müdürümüz olun" dedik. "Olamam çocuklarım, olamam, benim adım 'kozmodi'nin Çuvalından, çıktı" dedi ve anlattı: O zamanlarda Hoca, Karşıyaka Kız Öğretmen Okulu'nda Melslek Dersleri öğretmeniydi. Karşıyaka'da bekâr, Kozmodi adında yerli bir Rum otururmuş. Emniyet bundan kuşkulanmış. Evi aranmış, bir şey yok. Ancak bir çuval içinde evrak ve mektupları incelerken, zarfın birinin üzerinde "Mustafa' yazısını görmüşler. Eh! Karşıyaka'da yabancı dil bilen bir Mustafa Rahmi Bey var. işte bulduk, bu, budur demişler. Böylece Hoca mimlenmiş.

Düşünüyorum da şimdi Kozmodi'ler yok, ama çuvallar pek çok. Keteni var, naylonu var... silkeledikçe sapır sapır Balabanlar yerlere dökülüyor.

Rahmetli Mustafa Rahmi Balaban Hocamız! Ruhun şadolsun. ●

düş kanatlı karıncalar

-ömer kayaoğlu'na-

bir kentin bırakıldığı yerde
bir büyükanne ölür
üşür masalların sıcak koynu
baş ucunda üç dudak kıpırtısı
sonrası bir taşın yalnızlığı

bir kentin bırakıldığı yerde
çocukluktan kopup gelen tel çemberle
kar yağar boyna oyuncakların üstüne
kuşlarla bölüşülmüş ekmek sonrası

bir kentin bırakıldığı yerde
pencereden sokaklar dolar içeri
geçen günlere bir gönderme
güz sonrası ağaçlar gibi
çırıl çıplak bir ömür sonrası

bir kentin bırakıldığı yerde
duvarlarda siyah beyaz fotoğrafın sesi
bakır tabaklara oyulmuş aşklar toplamı
yaşandığı kadar yaşanmış bir hayat

bir kentin bırakıldığı yerde
düş kanatlı karıncalar uçuşur şimdi

Ali Mustafa

atardamar

SANATININ 40 YILINDA ŞAİR MEHMET BAŞARAN'LA SÖYLEŞİ

Trabzon Gazeteciler Cemiyeti'nin 1993 yılı etkinliklerinden biri, **Trabzon'un Yetiştirdiği Değerlere Saygı** çerçeveşinde değerli düşün adamımız **Sabahattin Eyuboğlu**'nu, çok yönlü anmaya yönelikti.

Bu amaçla en uygunu, onun öğrencisi olmuş, onun engin kültüründen yararlanma olanağı bulmuş öğrencisi, yazar ve şair **Mehmet Başaran**'ın söz konusu etkinliğe çağrılmasıydı. **Başaran**'ın bu çağrıya olumlu yanıt vererek bizlerle olmasından kıvanç duyduk. **Eyuboğlu**'nun çok yönlü bizlere anlattığı dönem, onun da sanatının 40. yılıydı.

İşte bu iki önemli kesidi birlikte değerlendiren bir söyleşi, uzun bir süredir kasedimizin tozlu bantlarındaydı. Geçmişte yaşananları bilemezsek, geleceğin aydınlığına giden yoldaki engelleri aşmanın zor olacağı bir gerçektir. Geçmişte yaşananların yitip gitmesine gönlümüz razı değil. Söyleşiye biraz da bu boyutu kazandıralım istedik. Bu nedenle ülkemizin 40 yıl öncesinde yaşananlarını, bir yazarın tanıklığıyla biraz da içiniz burkularak okuyacaksınız.

Sevgili **Başaran**'a, bu gecikmişliğimiz nedeniyle, doğan gönül borcumuzu geç de olsa ödemekten mutluyuz. Yazın alanındaki emeğiyle, eğitimimize, sanat ve kültürümüze çok yönlü katkılarda bulunan değerli yazarımıza, öğretmeninin doğduğu topraklardan bir sevgi selamı sunuyoruz.

Ahmet Özer

sanatının 40. yılında

şair mehmet başaran'la söyleşi

• Ahmet Özer

– Sevgili Mehmet Ağabey, 1993 yılı ilk kitabınızın yayımlanışının 40. yılı. Bu yıl nedeniyle bildiğim kadarıyla, doğduğunuz topraklarda yayımlanan Damla dergisi sizinle ilgili bir özel sayı düzenledi. Ayrıca çeşitli gazete ve dergilerde konuyla ilgili yazılar yer aldı. Sizinle yapılan konuşmalar oldu. Bu yıldönümü nedeniyle, görüşlerinizi dile getirme olanağı buldunuz. Bu söyleşimizde, biz de sizleri kırk yıl öncesine götürmek istiyoruz. Bu uzun yolculuktan neler anımsıyorsunuz? Yetiştiğiniz Köy Enstitülerinden ilk kitabınıza varan yolu izleyelim istiyoruz. Yazma tutkusu sizde nasıl oluştu? Edebiyatçı kimliğinizi belirleyen ortam ve koşullar üzerine neler söylemek istersiniz?

– Evet, ilk kitabım Ahlat Ağacı 1953 (Aralık)'te basılmıştı. Gerçi daha önce yazmaya başlamıştım ama, bu hesapça kırk yıllığız işte. Dedem Rumelinden gelmiş / Kurumuş kan rengi topraklardan... Anam babam da Balkan Bozgunu'nu, Seferberliği, Yunan zamanını yaşamış. Bozgun hikayeleri, yanık Rumeli türküleriyle yoğruldu çocukluğum. Usta bir anlatıcıydı babam, konuşurken ağzına baktırırdı. Çok masal mesel bilirdi. O gurbetteyken, yanık türküler söylerdi anam. Sesi güzeldi. Daha okula başlamadan babam gibi konuşabilmek, anamın türkülerince yanık ağıtlar yakabilmek isterdim.

Başaran, Sabahattin Eyuboğlu gecesinde konuşurken.

Köy Enstitüleri açılmasaydı, ekmeğini taştan çıkarmaya çalışan bir köylüydüm şimdi. Bereket, Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne...

Ama bizim Enstitü de, Trakya halkı gibi göçmen bir Enstitüydü. Edirne Karaağaç'tan Alpullu'ya, oradan Lüleburgaz'a, sonra da asıl yerimize Kapir'e göç etmiştik. İkinci Dünya Savaşı'nın korkunç yıllarıydı. Trakya boşaltılmaya başladı 1941'de, Enstitü de Hasanoğlan'a göç etti. Bir yıl sonra yeniden Kepirtepe'ye...

Okumayı çok seviyordum. Enstitüler, kitap cennetiydi zaten. İşliklerimizi, dersliklerimizi kurar, tarlalarımızı işlerken, kırsal kesimin yaşamını değiştirme özlemi, coşkusuyla çalışıyorduk. Serbest okumalar, cumartesi şenlikleri ürettiklerimizi sergileme olanağı sağlıyordu. Enstitünün suya, elektriğe kavuşması, yaşam imecesi yazma, söyleme isteğimi güçlendiriyordu. Türkülere benzeterek coşkumuzu türkülüyordum, şiire başlamıştım.

– Görebildiğimiz kadarıyla öğrenciliğinizin boy attığı ortam, bir yerde değişik durumlara hayranlık doğuruyor. Toprakla yoğrulmak, yeni şeyler üretmek yazma tutkunuzu da alevledi sanırım. Burada kendi yeteneğinizi kendiniz keşfedebildiniz mi? Bu duygularınız, sizi bir şeyler yazmaya görevli mi kıldı?

– Lüleburgaz'a 5 km uzaklıkta, işlenmesi zor bir topraktı Kepirtepe. Çadırlarda işe başladık. Suyumuzu kamyonla Lüleburgaz'dan taşıdık. Sonra 170 metreden artezyen suyu. Yöreyi değiştirirken, biz de değişiyorduk. O zorlukları, o sevinçleri dile getirebilme, yakıcı bir özlemdi. Saz çalan, güzel türküler söyleyen arkadaşlar vardı. Ben de yaşadıklarımızı dile getirmeye çalışıyordum. Öğretmenlerimiz de ilgileniyor, özendiriyordu elbet.

– İlk ürünleriniz de öğrenciliğinizin o döneminde ortaya çıktı sanırım. Neler yazmıştınız? Yazdıklarınızı kimlere okuyabilme olanağınız olmuştu? O günlerin ortamı nasıldı?

– Dediğim gibi, biz kırlar ortasında bir yaşam birimiydik. İşlikler, tarlalar, ahırlar, santral, arılık... Cumartesi toplantılarında bir haftanın çalışmalarını eleştirmek, değerlendirmek... **"Kepirtepe"**, **"İlk Işık"**, **"Marangozhanede"** gibi yaşamın getirdiği konulardı hece ölçüsüyle halk ozanlarına benzeterek işlediğim. Şenliklerde, imece toplumuna okuyordum. Günde 350 gr. ekmek. Kimi zaman gece lüks lambalarının ışığında beton dökmek... Çam kokulu keresteyi rendeleyerek, kapı çerçeve yapmak... Toprak kokusu, doğa sevgisi ve kanımızı ısıtan yaşamı güzelleştirme, değiştirme coşkusu. Savaş sıkıntıları içinde, ilköğretim seferberliği yılları. Çınaraltı dergisi, kimi Halkevi dergileri geliyordu kitaplığa. Almanlar ilerledikçe ırkçıların sesi yükselmeye başlamıştı. Kitaplığımız zengindi. Bakanlığın hazırladığı bir kitapta Nazım'ın Uç Telli Saz şiirini bulmuştuk. Epey şaşırtıcı bir olaydı. Öğretmenimiz Fikret Madaralı iyi bir Türkçe öğretmeniydi. Sadri Ertem'in Çıkrıklar Durunca'sını, Ebubekir Hazım'ın Küçük Paşa'sını, Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf'unu okumuştu bize marangozhanede. Ders kitaplarındakilerden çok başka şeyler dile getiriliyordu o kitaplarda...

– Okuduğunuz okulu bitirince ilerde öğretmen olup bu toprağın insanlarına neler anlatmayı, onlarla neleri gerçekleştirmeyi düşünüyordunuz? Ya da size, neleri anlatmanız gerektiği vurgulanıyordu?

– Köyleri kalkındırma, canlandırma amacı güdüyordu Enstitüler. Hâlâ el kadar toprağa kara sabanla işleyen kır-

Başaran, Arslan Pulathaneli'yle.

sal kesimin üretim yaşamı değişmeliydi. Uyanmalı, bilinçlenmeli daha bol üreten, ürettiğini kooperatifler aracılığıyla iyi değerlendiren insanlar haline gelmeliydi köylüler. Giderek, yönetim çarklarını kendilerinden yana döndürecek güce ulaşmalıydılar. **Anadolu İhtilali**, Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimleri kökleştirerek çağdaş bir toplum yaratmalıydı. Bu yolda çalışacaktık işte. Ama yöneticiler köyü tanımıyordu, yazınımızda da köy yaşamı yoktu. Yukarıda adını andığım yapıtlar, Yakup Kadri'nin **Yaban**'ı gerçek köyü yansıtmaktan çok uzaktı. **"Sen ne güzel bulursun / Gezsen Anadoluyu**... manzumeciliği. **Han Duvarları**'yla Orta Anadolu'ya doğru şöyle bir yolculuk (Nazım'ın şiirleri yoktu ortalıkta, kimi zaman bir iki şiir, gizlice...) Bir ekin kirizması yapılıyordu Enstitülerde. Gün ışığına çıkmamış Halkbilimi ürünleri, saz, söz, dil varlığı harman ediliyordu. Onları yeni bir anlayış ve beğeniyle işlemek, gerçek kırsal yaşamı ürünlerimizde dile getirmek istiyorduk. Daha sonraları Hasan Ali'nin söyleyeceği gibi "Çarığı çapudu, tezek kokuları, acıları sevinçleriyle köylünün kendisi" yazınımıza girmeliydi.

– Kepirtepe sonrasında Hasanoğlan günleri başlıyor değil mi? Biraz da Enstitülere öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan Hasanoğlan'dan söz edelim.

– Evet, Kepirtepe'yi bitirdikten sonra Yüksek Köy Enstitüsü'ne gittim 1943 yılında. Yirmi Enstitü kesimine ayrılmıştı ülke. Her Enstitü sürekli eğitimi sürdürecekti gelişmelere göre bölgelerinde. Bu işleri yürüteceklerin, yeni bir kaynaktan yetiştirilmeleri gereksinimi doğmuştu. Yüksek Köy Enstitüsü, hem Enstitülere çeşitli dallarda öğretmen yetiştirecek, hem de incelemelere araştırmalara yönelerek, bir Köy Bilimyurdu olarak gelişecekti. Daha geniş boyutlarda ele alınıyordu eğitim ve ekin sorunu. Açıkhava tiyatrosunda klasik oyunlar, çağdaş oyunlar oynanıyor. Müzik bölümünde yeni yaratılara yöneliyordu. Milo Venüsü Samakrakos, Yunanlı Çocuk vb ünlü yontu kopyaları alıç ağaçlarınca bozkırı sevmişlerdi. İstasyon tepesinde Yapı Kolu'nun Nusret Suman ustayla yaptıkları **Tohum Saçan Köylü** yontusu yükseliyordu. Basımevi kurulmuş, yayınlara başlamıştı. Dergi Kolu, üç ayda bir **Köy Enstitüleri Dergisi**'ni çıkarıyordu. Ben Zirai İşletme Bölümündeydim. Her ders yılı sonunda alanımızla ilgili bir yurt gezisine çıkıyorduk. İlkinde Kızılcahamam üzerinden yaya köyleri, yaşamı inceleyerek, Zonguldak'a gitmiştik. Ardından Enstitülerde staj başlıyordu. Denebilir ki, o yıllarda yoğun bir aydınlanma yaşanıyordu.

– Bildiğimiz kadarıyla son derece değerli öğretim elemanlarının görev yaptığı bir okuldu Hasanoğlan. Müzik alanında Ruhi Su'dan, Aşık Veysel'e bir dizi değerli insan bu topraklardan geçti. Halk kütürünü özümsemiş değerli insanlar orda görev aldılar. Kimilerinin hâlâ o günlerden övgüyle söz ettiğine tanık oluyoruz. Bu güzel insanların elinde öğrenim görmenin anlamını, onların emeklerini değerlendirerek belirtir misiniz?

– Gerçekten öyle. O yıllarda dışardan gelenlere övünerek gezdirilen yer Hasanoğlan'dı. Anımsadığıma göre **Tek Bir Dünya** yazarı Wandel Wilki (ABD başkan adayı). Irak kral naibi, kimi elçiler, Karl Ebert, Sabahattin Ali, Ahmet Emin, Vedat Nedim, Falih Rıfkı, Bakanlar... Hatta Bakanlar Kurulu her yıl İnönü... Hasanoğlan ziyaretçileri arasındaydılar...

Öğretim üyeleri de seçkin insanlardı. Benim mutluluğum Sabahattin Eyuboğlu'nun öğrencisi olmaktı. Daha trenden inerken yanında olur, dönünceye kadar yakasını

bırakmazdık. Batı Edebiyatı Dersleri bir şölendi bizim için. Önceden çoğaltığı metinleri dağıtır, onlar üzerinde hazırlanarak derse girerdik. Eski Yunandan günümüze doğru, inceleye araştıra, tartışa coşkulu çalışmalar. Bilindiği gibi çok yönlü bir ekin adamıydı. Anadolu'yu derinlemesine kucaklayan bir ekin ve sanat anlayışı. Dergi Koluna seçilmiştim. Enstitülerden gelen ürünleri birlikte değerlendiriyorduk Dergi odasında. Her yanı yontularla donatmıştı, geçmişle geleceği kucaklaştırıyordu Hasanoğlan'da. Tüm yuttta araştırmalar yapacak bir Folklor Araştırma Bölümü kuruyordu. Bunun için Pertev Naili Boratav'ı getirmişti derslerimize. Ankara'ya indikçe Talim Terbiye'deki odasına, ya da evine gidiyordum. Evi bir sanat ocağı gibiydi. Şiirimiz bir yenileşmeyi yaşıyordu o yıllarda Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rıfat onun çevresindeydi. Cemal Süreya'nın dediği gibi "üçlü"nün, görünmeyen dördüncü kişisiydi.

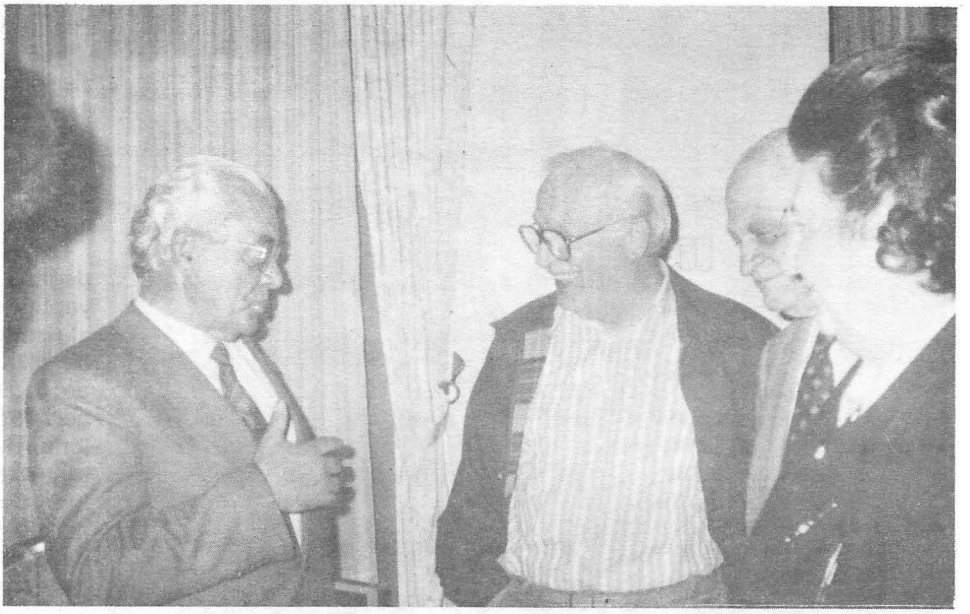

(Soldan sağa) Mehmet Başaran, Gündoğdu Sanımer, Arslan Pulathaneli, Seymin Pulathaneli.

– Yazın alanında tanınmanız burda mı oldu? Hasanoğlan'a gitmeden neler yazıp yayımlamıştınız? Burda öğrenim görürken neler yazdınız? Bu konuda görüşlerinizi alsak...

– Evet, Hasanoğlan'a gelmeden önce de şiirler yazıyordum özsuyunu halk ozanlarından, türkülerden alan ölçülü, uyaklı şiirler. En çok **"Bir Atlıya"** ile **"Halı"** adlı şiirlerim beğenilmişti. Birer kopyalarını cebinde taşıyan Tonguç, öbür Enstitülere de dağıtmıştı onları. Toplantılarda en çok onları okuyordum. Birinde Hasan Ali: "Olmooor" dedi ve bir kenara çekip nasıl okumam gerektiğini öğretti. Eyuboğlu da **"Bir Atlıya"** üzerinde durarak, şiir konuşmalarına başladı. Bir dizedeki fazla sözcükleri göstererek sözcük kullanmada çok titiz olmak gerektiğini vurguladı. Eyuboğlu'nu tanıdıktan sonra, biçim ve içerik yönünden değişmeye başladı şiirim. Özgür koşukla kendi sesime yöneldim. Yazdıklarımı **Köy Enstitüleri Dergisi**'nde yayımlıyordum. Bu arada Orhan Burian'ı tanımıştım, YÜCEL'de de bir iki şiirim çıktı. Biraz yüksek sesle okunacak şiirlerdi, dava şiirleriydi ama, önce şiir olmalarına özen gösteriyordum. Eyuboğlu, Orhan Veli'yi Enstitüye getirmiş, benimle tanıştırmıştı. Uzun uzun konuştuk şiir üstüne, ne yapmak istediğini anlattı bana. Ölçülü uyaklı şiir de yazılabilirdi ama, şiir tüm yapaylıklardan soyunmalı, çıplak, yalın sözün güzelliğiyle yaratılmalıydı. Dediklerinin kimilerine katılıyordum. Bir toplantıda okuduğum **"Dadalın Sarhoşluğu"** adlı şiirim coşturmuştu onu, güzel bir yazı yazdı **Ülkü** dergisinde.

– Bu arada Köy Enstitüleri Dergisi'ni çıkarıyorsunuz. Bir yazınızda, derginin 17 bin adet basıldığından söz etmişsiniz. Derginin çıkarılışından, içeriğinden kısaca sözeder misiniz?

– **Köy Enstitüleri Dergisi**'ni Eyuboğlu'nun başkanlığında **Dergi Kolu** çıkarıyordu. Beni Dergi Koluna seçmişti arkadaşlarım. Yazarlarımız, yirmi Enstitünün öğrencileriydi. İncelemeler, Enstitü çalışmaları, Enstitülerden haberler vb bölümleri vardı derginin. Gelen yazılar dil, anlatım, konuda yetkinlik, özgünlük açılarından değerlendirilirdi. Enstitülerin yaratıcılıklarını harmanlayan bu dergi, sonraları sözü edilecek "Köy Yazınının" kaynağı olmuştur denebilir. Talip Apaydın da Mahmut Makal da, Başaran da yazarları ozanları arasındaydı. Ne yazık ki, Enstitülerin yazgısına benzedi yazgısı. Hasan Ali, Kenan Öner davasında yargılandı bile.

– Şiir üzerinde de tartışır mıydınız? Doğu ve Batı Edebiyatını bilen Sabahattin Eyuboğlu şiir konusunda sizlerle nasıl bir çalışma yapardı? Çok yönlü bir sanatçı olan Eyuboğlu'nun kültür ve sanatımızdaki emeğini, bu anlatacaklarınızla nasıl değerlendirirsiniz?

– Hem de nasıl... Önce şiirin nerden gelip nereye gittiğini bilmek gerekti Eyuboğlu'na göre. Divan şiiri, Batı yazını etkisindeki şiir, halk şiiri... Ozanlar dünyaya nasıl bakmış, neleri, nasıl işlemişlerdi? Bunlar bilinmeden yola çıkılmazdı. Orhan Veli ve arkadaşlarının yapmak istedikleri, toplumcu şairlerin tutumu, başka türlü anlaşılmazdı. Sonra bir yabancı dil öğrenebilmek ozan için çok önemliydi. Her gelişinde Gothe'den ya da Heine'den bir veya iki dize yazdırır, bana onları bellememi, sonra da Türkçe söyleme denemeleri yapmamı isterdi. Bu yolla, şiir kurmada, dili kullanmada daha bir ustalaşırdı insan. Sonra gazellerin, koşmaların, yeni şiirlerin yapılarını inceliyorduk. İncelemeleri Batı örnekleriyle karşılaştırıyorduk. Bunun için güzel örnekler vardı Tercüme Dergisi'nde. Önce yeni bir gözle bakılmalıydı dünyaya, yaşama... Bir şeyi savunabilirdi şiir, savunmalıydı da ama bağırmadan, içe işleyerek, sezdirerek şiir tadıyla. Bir Abdülhak Hamid'in **Makber**'indeki haykırışa, bir de Kağızmanlı Hıfzı'nın ağıdındaki doğallığa, yalınlığa, içtenliğe bakmalıydık. Ankara'daki şairlerle Hasanoğlan'da bir şiir gecesi düzenlemiştik bir kez de. Orhan Veli, Melih Cevdet, Cahit Sıtkı, Can Yücel, Şahap Sıtkı, Kemal Sadık Göğceli (Yaşar Kemal) gibi ozanlar katılmıştı toplantıya, okunan şiirler üstünde ateşli tartışmalar olmuştu.

Eyuboğlu yalnız Enstitülerin değil, tüm Türk yazınının, şiirinin, ekininin gelişmesinde, kuşakların yetişmesinde etkili olmuş bir aydınımızdır. Ankara'dayken de, İstanbul'dayken de evi bir sanat ocağı gibiydi ve tek başına bir

Enstitü gibi çevresine aydınlık yayıyordu. **Ahlat Ağacı**'na önsöz yazması mutluluktu benim için.

– Yaşamınız bir yerde acıların tarihi oluyor. Köy Enstitülü olmanın bedelini ağır ödemiş bir kişisiniz. Soruşturmalar, kovuşturmalar, askerlikte er çıkarılma, yasaklar, yasaklar... ürünlerinize yönelen olumsuz bakışlar... Bütün bunların başlangıç noktasından başlasak neler anlatırsınız?

– Evet, yaşamım acıların tarihi... Ama bu yalnız benim tarihim değil, Türk halkının tarihi. Önceden de söyledim, **kurumuş kan rengi topraklardan gelmiş** dedelerim. Adnan Binyazar, bir yerde **"Ağıt toplumu"** diyordu Türk toplumu için, çok doğru. **"Gök Ekin toplumu"** diyorum ben de: Tam kurtulma umutları boy atıyor başağa kalkıyor, hoop kara bir tırpan biçiveriyor o umutları. Köy Enstitüleri için de öyle oldu. İnönü "Cumhuriyetin en önemli eseri" sayarken, kırk altı seçimlerinden sonra Meclis Başkanlığına getirdiği Kazım Karabekir, "Komünist yuvası" saydı onları. İlk çok partili seçimde oy pazarına sürülmüştü Cumhuriyet Dönemi kazanımları. Ve ödünler başladı devrimlerden. Karabekir - Günaltay - Feridun Fikri üçlüsünün Hasanoğlan'da yürüttükleri gizli soruşturmada öğrenci başkanı olarak bulundum. Soruları, Osmanlı kafası ürünüydü. **Özgürleşme**

Ahmet Özer, Mehmet Başaran, Birsen Hatun Başaran.

Eylemi adlı kitabımda ayrıntılarıyla anlattım o olayı. Bir de Milletvekili vardı yanlarında o gün, Kemal Cemal. Aramızdan ırkçılarla ilişkili bir küme, solcu listesi vermiş dışarda ona. Türkiye'de ilk balyoz, halkımızı okuma hakkına kavuşturan Ensitülere ve kurucularının üzerine indi. **"Enstitülü"** sözcüğü **"Komünist"** sözcüğüyle özdeş sayıldı. Amerika'daki Mc Carty devinimine benzer bir komünist avcılığı başladı. Düzmece belgeler, açıklamalar, Hasan Ali - Kenan Öner Davası... Adımız, Tonguç yetiştirmeleri, Hasan Ali piçleriydi gayrı. Bu hava içinde Aksu Köy Enstitüsü'nde öğretmendim. Kitaplığa kilit vuruluyor, işlikler kapanıyor, karma eğitime son verilmek üzere... Başımızda bir ıslahatçı müdür. Öbür Enstitülerde de öyle. 1947 Nisanında Enstitülerden uzaklaştırmak için tüm yüksek bölüm çıkışlılar askere alındı. Dönem sonunda er çıkarılan 45 kişi arasında ben de vardım. Çok ilginç bir serüvendir bizim askerliğimiz. "Kuşkulu" sayılan köy çocuğunun, sürgün yerlerindeki askerliği yani. **Memetçik Memet** bu olayı dile getiren bir belgesel anlatıdır. İzlenmesi, göz açtırılmaması gereken kişilerdik gayri... Sürdürümü **"Yasaklı"** adlı kitabımda, **"Giz kokan Suskunluk"**ta anlatılmaktadır.

– Kuşkusuz bu örnekler artırılabilir. Bildiğim kadarıyla, tarih boyunca şairlerimizin sözleri, saldırı konusunda daha çok örnek oluşturmuş. Onlar daha çok sorgulanmış, üzerlerine gidilmiş. Şiirin daha bir tehlike oluşturduğu,bilinen bir gerçek. Gerçi, az - çok gerçek sanatçıların pek çoğu bu konuda nasibini almıştır. Siz bu konuda neler söylemek istersiniz?

– "Türküleri yapanlar, yasaları yapanlardan güçlüdür" der bir söz. Öyledir, yasacılar "düzen" der, kendi çıkarları için insanı sınırlamaya, toplumu dondurmaya çalışırlar. Ama ozanlar düzene, donmuşluğa karşıdır, insanın ufkunu genişletme, aydınlığa giden yolu genişletme çabasındadır. İnönü, Bakanlar Kuruluyla Hasanoğlan'a geldiğinde düzenlenen şenlikte ben de **"Temelden Çatıya"** adlı uzunca bir şiir okumuştum. Bir emek destanı denemesiydi. Orhan Veli, Melih Cevdet de vardı o toplantıda. Beğenildi iltifat buyurdu İnönü. Ertesi gün övücü yazılar çıktı ULUS'ta. Derken Nurettin Artam'ın köşesinden zehirli bir iğne... Okuduğum şiirin **Tere Övgü** bölümünde: **Ter kokulu bahardır yüsek medeniyetler / Terle sulansa eğer renk değiştirir bu yer** diyordu. "Bu delikanlı, ülkenin nasıl bir renk değiştirmesini özlüyor aca-

Başaran (sağda), Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Ömer Güner ve Günaç Sanımer'le.

ba?"

Savaş yıllarında zulüm boyutuna ulaşmıştı ofis memurlarının köylüye davranışları, etkilenmiş **Ofis Memuruna Kaside** diye bir şiir yazmıştım. **"kırağıdan önce düşme tarlama / Tahmin et terimi çilemi benim"** deniyordu bir yerinde. Meclis'in, Enstitüleri yemeye çalışan gürültülü bir toplantısında bu şiir okundu. Onlar, kırağıdan önce düşenlerdi tarlalarımıza. Halk uyanıp sömürüye karşı çıkarsa, nice olurdu halleri... Elbette Nazım'a, Tevfik Fikret'e, Pir Sultan'a, düzcesi şiire karşı olacaklardı.

– Hasanoğlan'ın planı bile tartışma konu olmuştu. Yanılmıyorsam Sabahattin Eyuboğlu'nun kız kardeşi mimar Mualla Eyuboğlu'nun imzasını taşıyor bu yapı. Bir de o yıllarda bu tür yapıların, hep öğrenci ve usta öğreticiler tarafından imece usulü yapıldığı bir gerçek. Bu imeceden biraz söz eder misiniz?

– Saldırganlığın, gözü dönüktür her zaman; yaralı domuz gibidir saldırganlık. Komünist diyorlar ama, bir türlü kanıtlayamıyorlar bir şeyleri. O arada çok ilginç bir kanıt yakaladı bir zehir hafiye: Havadan bakıldığında orağa benziyordu Müzik Kolu yapısı. Maazallah, halkımız uçağa biner de aşağıya bakarsa, orağın etkisinde kalmaz mıydı? Daha neler neler... İmece şu: Toplumumuz Batıdaki gibi bir "yeniden doğuş" dönemi yaşamamış, ürettiği ekin değerleri gün ışığına çıkarılmamış, derlemeler yapılmamış. En uzak dağbaşının değerleri bile Enstitülerde sergileniyordu sözü, sazı, oyunu, türküsü, nakışı... Tam bir yeniden doğuş havası. **İmece** de bizim halkımızın coşkuyla, severek ortaklaşa iş görme yöntemi. Enstitülerde, ülke çapında yaygınlaştı bu yöntem. Enstitüyle - köyler, Enstitüyle - Enstitüler arasında, imece ekipleriyle büyük işler görüldü. Savaş yıllarının zorlukları içinde imeceyle yürütüldü işler.

– Askere alınmanız, öğretmenliğinizin, yazarlığınız başlangıç noktasında yaşadığınız trajik olaylar var. Bir yerde o tarih, Türkiye'de geriye doğru gidişin tarihinin de başlangıcı sayılır. Yaşamınızın o günlerinden, ülkemizin o kesidinden neler söylemek istersiniz?

– Gerçekten, ülkemizde karşı devrimin başlangıcı 1946. Hasanoğlan "gizli soruşturmasını" anlatıyordum Hasan Ali'ye. Birden yüzü değişti: "Karabekir, Atatürk'ün yerinde gözü olan adamdır" dedi. "Başlangıçta iyiydi ama, Atatürk'ün hızına ve düşüncelerine yetişemedi sonra. Halifeciydi bile denebilir. Yazdığı kitabın Atatürk tarafından notlar düşülerek okunmuşu elimde. Şemsettin Günaltay Sebilürreşatçıdır. Sarığının kıvrımları beynine işlemiştir. Reşat Şemsettin bir ruh hastasıdır..." Evet, işte bunlar ve bunlar gibiler, Yüksek Köy Enstitüsünü kapattılar, Öğretim Birliği yasasından ilk ödünü verdiler. Enstitüleri yozlaştırdılar, üst yanını Demokratlar tamamladı. O dönemde Edremit'te Gezici Başöğretmendim ben ve elbet inandığım ilkeler doğrultusunda yürütüyordum işimi. **"Takip"** ediliyordum, tüm gözler üzerimdeydi.

– Gezici Başöğretmenlik yıllarınızdan, o yıllarda yazdıklarınızdan, ülkemizde yaşananlardan, Edremit'in yaşamınızdaki yerinden söz edelim.

– 1950 seçimleri yaşanıyordu. Enstitülü düşmanlığı korkunçtu. Yaşama savaşımı veriyordu öğretmenler. Onları yüreklendirmeye, yanlarında olmaya çalışıyordum ben de. 24 köyüm, 42 öğretmenim vardı bölgemde. Kazdağı eteklerindeydik, Troyalılar gibi bir kuşatılmışlığı yaşıyorduk. İnadına güzeldi, söylenceler güzelliğindeydi doğa. Ve Kurtuluş Savaşında ilk kurşunun atıldığı yerler. **Yücel** ve **Varlık** dergilerini izliyor, onlara gönderiyordum şiirlerimi. Bir yandan da **Zeytin Ülkesi** yazı dizimi sürdürüyordum. **Çarığımı Yitirdiğim Tarla**'nın hazırlıkları vardı. Seçimlerden sonra bozbulanık bir sel kapladı ortalığı. Ertesi gün Arapça ezan okundu Havran'da. Halkevlerini kapatma hazırlığı başladı. Art arda iki arama geçirdim. Küçük yerde biraz **"afaroza"** benziyor evin araması. Tevfik İleri, Tonguç için bir soruşturma başlatmıştı, üç bakanlık müfettişi beni de sorguladı. Aradan genel af geçmişti ama yedi yıl önceyi soruşturuyorlardı. 24 soru yönelttiler. Bir masal süresi, yedi yıl kaldım Edremit'te. Doğası, insanı, söylenceleri, güzellikleriyle karıştı ürünlerime, ikinci doğum yerim oldu Edremit. Orada evlendim, kızlarım Edremit doğumlu.

– Enstitüler hareketi içindeki yazarların çoğu kez bir dalda ürün verdiklerini görüyoruz. Sizin, şiirden denemeye, öyküden romana değin değişik dallarda ürünleriniz yayımlandı. Böylesine değişik türlerde ürün vermenizi nasıl açıklarsınız?

– Bir kuşatılmışlığı yaşıyorduk, bir savaş içindeydik. Enstitülerin yıkılmasına, eğitimin Amerikalı uzmanlar güdümüne girmesine karşı çıkıyorduk. Gezici Başöğretmenlikten alındım. Gömeç İlkokulu öğretmenliği, Edremit Gazi Okulu öğretmenliği, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğünde sicil bölümü katipliği, Eflatun Cem Güney yanında Halk Eğitimi ve Folklor Bölümü araştırmacılığı sonraki işlerim. 1960 sonrası da ortaokul ve lise öğretmenliği... Diyebileceklerimi en iyi hangi türde gerçekleştirebilecek, ürüne dönüştürebileceksem ona yöneldim öbür arkadaşlar gibi ben de...

– Sözünüzü en iyi söylediğinizi belirtebileceğiniz şiir kitabınız sizce hangisidir? Bir yerde şairin yazdıklarının bir dorukta olduğunu düşündüğü ürünleri içeren kitap... Gerçi bir zor soru bu, ama sanatçı en zor olana çözüm getiren değil midir? Bu arada kitaplarınızdan şöyle toplu olarak söz etseniz neler dersiniz?

– Hasan Ali'nin dediği gibi, "Çarığı çaputu, tezek kokularıyla yazına giren köylünün kendisidir Enstitü kuşağı. **Bizim Köy** yayımlanana değin kırsal kesim, Anadolu gerçeği yok yazınımızda, bilimimizde, siyasamızde. Bu yüzden bir patlama sayıldı **Bizim Köy** ve ardı geldi. Bildiğiniz yazarlar geldi. Yazın haritası genişledi ülkenin. Toplumcu

gerçekçi yazın akımı ivme kazandı. Dilimiz, halk kaynağından beslenerek zenginleşti. O dönemi kendi koşulları içinde değerlendirmek gerek, elbet benim şiirlerimi de. **Ahlat Ağacı'ndan Sis Dağının Başında Borana Bak Borana'ya** değin kendimce güçlendirerek sürdürmeye çalıştım çizgimi; toprağın, yaşamın sıcaklığını üslenerek, alınları kanayan sözüklerle şiir imeceleri kurmaya çalıştım. Toplumun sıcak soluğunu duyuran, yaşamı dönüştürücü bir sözcükler imecesidir şiir. Hem yaşadığı sürece insan hep sözünü en iyi söyleyeceği yere gelmeye çalışmaz mı?

– Aldığınız ödüller ve ödül kurumu üzerine görüşlerinizi alsak. Kimi ödül kazananlar da ödüllere karşı. Ödüllerin edebiyat yapıtına ve yazara katkıları sizce nasıl değerlendirilebilir?

– Elbet bir özendirme, bir yüreklendirme işlevi var ödülün. Ödülüne, seçici kuruluna göre de, iyi bir değerlendirme sayılabilir. Ama hiçbir yapıt ödül aldı diye değerli, ödül almadı diye değersiz sayılamaz. Yapıt özündeki, yapısındaki sağlamlığıyla ödülünü kendisi yaratır. **Ahlat Ağacı** yayımlandığı yıl, kimi önemli kişilerce (Eyuboğlu, Behçet Necatigil, Orhan Kemal vb.) yılın kitabı sayılmıştı. **Pıtraklı Memleket**, **Gök Ekin**, **Meşe Seli** de hayli beğenilmişlerdi. Öyküde TRT başarı ödülü, Sabahattin Ali başarı ödülü... Bildiğiniz gibi Memetçik Memet'e de, Orhan Kemal Roman Ödülü verilmişti.

– Trabzon'a gelmenizin nedeni, Sabahattin Eyuboğlu'nun ölümünün 20. yılı nedeniyle Trabzon Gazeteciler Cemiyeti'nde düzenlenmiş olan 'gece'ydi. Gecede yaptığınız konuşmada Sabahattin Eyuboğlu'nu, bir düşün adamı olarak, düşünce tarihimize yaptığı çok yönlü katkıları ele alarak değerlendirdiniz.

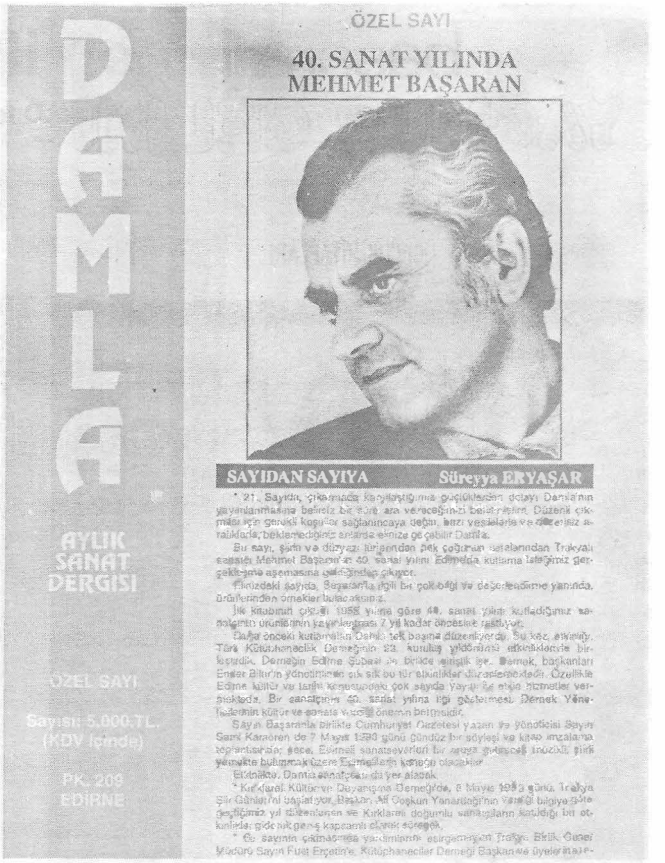

Damla dergisinin Başaran Ozel Sayısı.

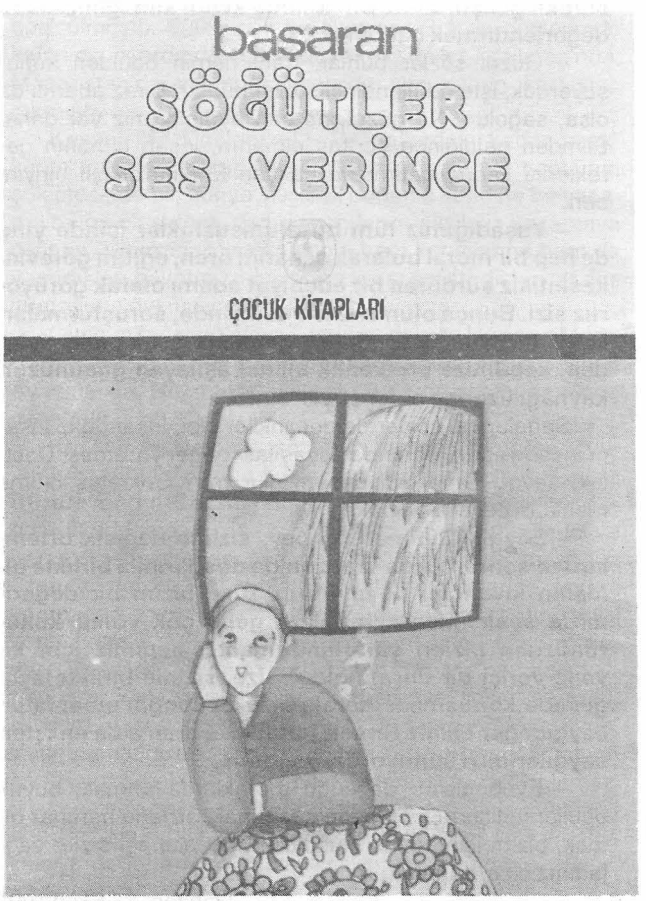

Burada belki başa dönmüş olacağım ama şunu sormak istiyorum: Eyuboğlu neyi yapmayı tasarlıyordu? Yapıtlarıyla bu düşüncesini ne kadar gerçekleştirdi? Bir yerde kendi toprağının kültürünü savunurken, onun evrensel bir kültürün odağı olan Batı kültürüyle donanmış olduğunu biliyoruz. Yanıtınızı bu ikili yapı çerçevesinde değerlendirir misiniz?

Her toplumda, kendine özgü, kendi toprağının ürettiği bir düşünce var. Bir yerde ulusalcılık diye nitelendirdiğimiz bir durum. Eyuboğlu, bir yerde kendi toplumundaki değerlere taban oluşturacak kültürü Batıdan besliyor. Yani Batı kaynaklı bir kültürle de yoğrulma olayı var. Öğrenim gördüğü alanlar var. Ordan kendi toprağına bakış açısı nasıl oldu, diye sormak istedim?

– Kişiliği, Kurtuluş Savaşı coşkusuyla yoğrulmuş bir aydınımız Eyuboğlu; halkının geri kalmışlık acısını etinde, kemiğinde duyan biri. Durumun değişmesini, gerçek kurtuluşunu özlüyor toplumun. Batı toplumlarının kendi değerlerine eğilerek, kendi dilleriyle yaratıcılığa ulaşarak; akılcı düşünceyle bilime, sanata, işleyime ivme kazandırarak kurtulduklarını görüyor. Üstelik uygarlıklarının, ekinlerinin temelindeki değerler Anadolu kökenli. En eski dönemlerin ekinsel değerleri dilimizde, türkülerimizde, söylencelerimizde sürüp gidiyor. Kurtuluş Savaşıyla sınırları çizilen toprağa, kat kat uygarlıklar beşiği Anadolu'ya yeni bir ekin anlayışıyla (Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklar da bizi) dört elle sarılıyor. Irk ve din kavramı üstüne değil, yurt ve dil kavramları üstüne kurulmuştur yeni Türkiye. Belgeseller (sinema) Anadolu sanat tarihidir. Arı, duru Türkçenin en usta denemecisi, çevirmeni olmuştur. Ekinimize, sanatımıza ivme kazandıran

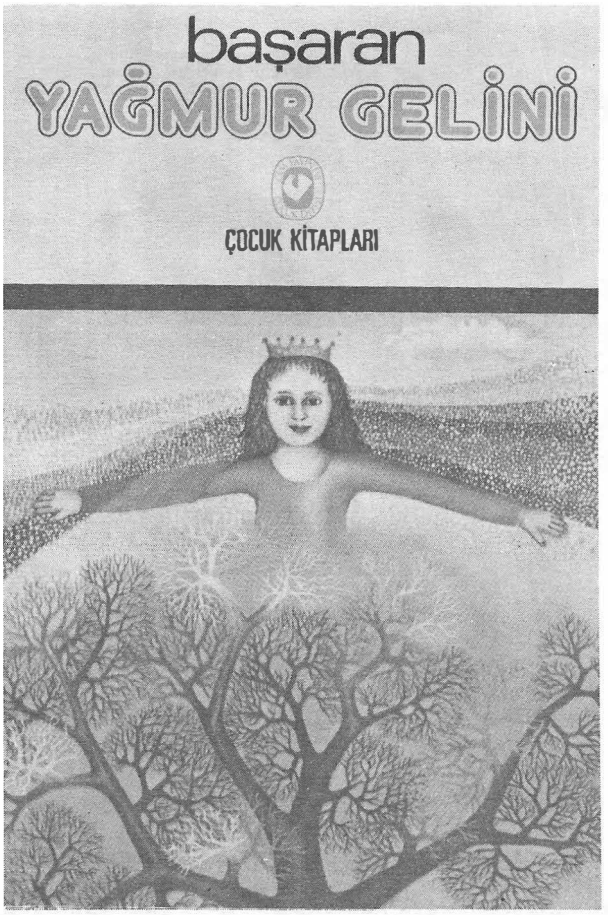

bir aydınlanmacıdır.

– Sabahattin Eyuboğlu'nun eserlerine baktığımızda Montaigne çevirileri var Sanat üzerine denemeleri var. Ömer Hayyam var. Başka çevirileri var. Bu çabanın temeli sizce ne anlam taşımaktadır. Bir yerde çevirdiği insanların ürünlerinde gözettiği nokta üzerine neler söylersiniz?

– Hep dili, ekini, sanatı, işleyimiyle yeni Türkiye'yi, çağdaş toplumu yaratma anadüşüncesi vardır temelde. Montaigne, Avrupa'ya düşünmeyi öğretmiş adamdır. Pir Sultan, Yunus Emre, Hayyam donmamışlığın, yaşam sevgisinin, insan sevgisinin baskılara boyun eğmemiş sesleridir. Eyuboğlu'nun özlediği, korkusuz baskısız düşünen, yaratan bir toplum, Türk aydınlanmacılığının gerçekleşmesi, kendi insanımızın zincirlerini kırması, köleliklerin her çeşidinden kurtulmasıdır.

– Trabzon'u görmeden, Trabzonlu birçok düşünür, yazar, politikacıyla dostluklarınız oldu. Trabzon'u az da olsa kuşbakışı gördüğünüz dönemler oldu. Bu kez kafanızdaki kentte, bize bir ustamızı anlattınız, güzel insanlarımızla tanıştınız, kentimizi daha yakından tanıdınız. Bu kısa zaman diliminde, sizde kalan izlenimler üzerine okurlarımıza neler söylemek istersiniz?

– Gerçekten, ucundan kıyısından tanıyorum Trabzon'u. Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne de gelmiştim 1946'da. Şenlikte, adını söylemeden Nazım'dan şiir okumuştum. O gece telgrafla İçişleri Bakanlığına şikayet etmişti beni Nahiye Müdürü... Ama şimdi, doğa güzeli bir Trabzon'u tanıdım. Karadeniz'in, o denize kafa tutan dağların eğitiminden geçmiş dostlar tanıdım. Sizlerle, **Gündoğdu Sanımer**'le, **Ömer Güner**'le, **Arslan Pulathaneli**'yle birlikteliğin **mutluluğunu yaşadım**. "İki kişinin dost olamadığı yerde **uygarlık yoktur" diyen** Eyuboğlu'nun kentinde, dostluğu yaşadım. Ve elbet KIYI'nın **nasıl bir sanat** odağı olduğuna tanık oldum, neleri kucakladığını gördüm. Bir Enstitü coşkusu, imece sıcaklığı **var burada**. Köy Enstitüleri Dergisi'nin Karadenizlisi gibi göründü bana Kıyı, ama kırk yıl sonra geleceği yerdeki Enstitü dergisi...

– Burada, coğrafi yapının kültürel yapıyı belirlediğini, bu durumun insanın yetişmesinde büyük önem taşıdığını belirtiyorsunuz sanırım.

– Bir yazısında "iklim karakter yetiştirir" der Falih Rıfkı. Ekin de insan da özsuyunu emdiği toprağın, havasını soluduğu yörenin ürünüdür. Anadolu ekini, bin çiçekten bal toplasa da, Anadolu'nun ürünüdür.

– Neden, Karadeniz'de "Horon" adı verilen bir oyunun bu yörenin insanının damarına, kanına işlediği daha iyi anlaşılıyor...

– Doğru. Karadeniz dalgalarının kıpırtısı, canlılığı var horonda... Öbür yörelerin oyunlarında da o yörenin özellikleri görülür.

– Yaşamınızı, yapıtlarınızı, düşüncelerinizi, 40 yıldır yazın yaşamındaki emeğinizi yakından izleme olanağı bulan insanlarız. Bilebildiğimiz kadarıyla bu toplumun içinde var olan kimi güçler, size yıllar boyu rahat yüzü göstermediler. Eğitimcilik yıllarınızdaki yoğun emeğiniz, çevrenize yönelttiğiniz bilinç ışığı, hep kesintiye uğratılmak istenmiştir. Bütün bunların yanında, kimi kuşaktaşlarınıza bakarak sizde gördüğüm bir durumu belirtmek istiyorum: Siz, Cumhuriyete, Atatürk'e, devrimlerine ve bu toprağın yetiştirdiği her güzel şeye sahip çıkarak, bunları savunma bilincinizi sürekli geliştirdiniz. Bu konuda kendi kimliğinizi nasıl değerlendirmek istersiniz?

– Güzel sözler bunlar, hani demin ödülden konuşuyorduk, işte ödüllendirici sözler bunlar. Biraz abartılı da olsa, sağolun. Ne güzel, ne can aydınlarımız var daha. Elimden geldiğince yurttaş olmanın, insan olmanın gereklerini yerine getirmeye çalışan Enstitü çıkışlı biriyim ben.

– Yaşadığımız tüm bu olumsuzluklar içinde yine de hep bir moral bularak sanatını ören, eğitim görevini kesintisiz sürdüren bir edebiyat adamı olarak görüyoruz sizi. Bunca olumsuz durum içinde, soruşturmalar, kovuşturmalar, sürgünler, gereksiz suçlamalar içinden, kendinize üretkenlik bilinci aşılayan gücünüzün kaynağı üzerine neler söylersiniz?

Sağolun bu sözler de deminkiler gibi. İnsanoğlu, insanı insan yapan, uğrunda savaşılası değer yaratmış: Dostluk, sevgi, barış gibi desem olur mu? Sokrates ölüme mahkum edildi ama haklılığı...

– Sevgili Mehmet Ağabey, sizinle değişik ortamlardan sonra, burda Trabzon'da dostlarımla birlikte olmanın kıvancını duyuyorum. Bize bizim bir değerimizle seslenmeniz, buralara gelip çok yönlü kültürünüzden bizleri yararlandırmanız, hepimiz için kıvanç verici bir durum oldu. Size, sizinle birlikte aynı gecede konuşmacı olarak, bize Eyuboğlu'nu anlatan saygıdeğer eşiniz Birsen Hatun Başaran'a da en içten saygılarımızı sunuyoruz. Sağolun...

– Eyuboğlu'nu doğduğu topraklarda anmak, büyük oğullar yetiştirmiş Trabzon'u tanımak, sizlerle beraber olmak, bizim için büyük mutluluktu. Bu olanağı sizler sağladınız bize, sağolun. ●

Trabzon, 23 Ekim 1993

trabzon devlet tiyatrosunda

keşanlı ali destanı

● Ahmet Özer

Trabzon'da, yerleşik olarak 1987 yılından beri, her yıl izleyicisiyle kucaklaşan, yedinci yılını doldurmuş bir tiyatromuz var: TRABZON DEVLET TİYATROSU. Her kesimden insanın tiyatro beğenisini bütün bir sezon yerine getirmek amacıyla çaba gösteren tiyatromuz, bu yıl perdelerini ünlü yazarımız Haldun Taner'in KEŞANLI ALİ DESTANI'yla açtı. Bu oyunun sahneye konulması için de ünlü karikatürist ve tiyatro adamı Oğuz Aral, Trabzon'a geldi.

Geleneksel tiyatroyla, modern tiyatroyu bir potada eritmesini bilen ünlü yazar Haldun Taner'in bu oyunu, bilindiği gibi, ilk kez 31 Mart 1964 tarihinde Küçük Sahne'de oynanmıştı. O yıldan bu yana oyunun değişik versiyonları sunulmuş,bir dönem de sahneden perdeye taşınmıştı. İlk oynandığında, oyunun bitiminde, perdelerin 25 dakika kadar açılıp kapandığı, izleyicilerinin oyunu, oyuncuları ayakta alkışladığı bilinmektedir. İkinci sezon da 300 kez oynanan oyun, daha sonra Almanya turnesine götürülmüştü. 1972 - 1978'de yeniden iki kez sahnelenen oyun, İngilizceye ve sonra Arapçaya çevrilerek Beyrut'a götürülmüştü. 600 kişilik bir tiyatroda 3.5 ay gösterimde kalan oyun, ardından Çekoslavakya Devlet Tiyatrosu'nda, Macaristan'da ve Yugoslavya'da izleyicilerin karşısına çıkmıştı.

Keşanlı Ali Destanı'nda. "Masallardaki kadar uzak" kente tepeden bakan, oranın göz kamaştırıcı yapısının çok ötesinde bir 'dünya' kurarak bununla kendine bir yaşama birimi oluşturup, değer yargılarını eksiksiz yaşamaya çalışan "Sineklidağ" sakinlerinin hem kendilerine hem de yaşadıkları hayatın zorluklarına karşı geliştirdikleri bir düş yumağının öyküsü dile getirilir.

Oyunun müziği Yalçın Tura'nın, dekoru Hüseyin Mumcu'nun, giysiler Sevinç Gürlük'ün imzalarını taşır. Seyhun Ayaş: ışıkta, Nazım Hidayetoğlu Bağırov orkestrasyonda görev alır.

Keşanlı Ali Destanı, sözünün her geçtiği yerde, oyunun yazarının yanında kuşkusuz iki ad akla gelir: **Gülriz Sururi**, **Engin Cezzar**. Bu iki adla simgelenen oyun, değişik kadrolarca otuz yıl içinde pek çok kez sahnelendi ve her sahnelenişte de aynı duyarlığı izleyiciye taşımaya özen gösterdi. Trabzon'daki gösterimin üzerine yorum yapmadan önce Haldun Taner'in, oyunlarının sahnelenişi konusundaki değerlendirmelerini yansıtmak isterim: Taner, "Rejisör'e yorum özgürlüğü tanırım. Metne sadık kalmak koşuluyla onu istediği gibi yorumlayabilir." diyordu. Nitekim, Trabzon Devlet tiyatrosu'nda izlediğimiz oyun, Yönetmen Oğuz Aral'ın yorumuyla değişik boyutlar sundu izleyiciye. Sineklidağ halkının kimilerinin 'kurşun işlemez' diye nitelendirdikleri Keşanlı Ali'ye zaman içinde yüklenen övgüler, onun bile vazgeçemeyip üstlenmek durumunda kaldığı değerler olur. Sinekli'nin başının belaları çoktur, bu belalardan kendilerini kurtaracak birine gereksinim vardır. İşte tam o anda Ali'yi tutup başlarına bir kurtarıcı olarak seçerler.

Keşanlı Ali Destanı'nda dünden bugüne toplumsal yapımızda eskiyen - eskimeyen nice görünümlere yer verilir: Dini politikaya alet etme, yalancılık, kanunsuz işlerle iç içe olma, rüşvet, adam kayırma, haksızlık ve sonuçta, aşkla görev sorumluluğunun, yan yana yer aldığı bir ortamda, yaratılan mitin gölgesine sığınma, oyunu baştan sona belli bir dinamizin içinde tutar. Çok geniş bir kadroyla oynanan oyunun tek tek oyuncuları üzerine ayrıntılı yorum yapmak, bu yazının sınırlarını aşar, ancak Şerif Abla'da Arzu Gündüz, oyunun bir lokomotifi olur. İzmarit Nuri'yi oynayan Olcay Kavuzlu, Çakal Rüstem'i oynayan Canberk Uçucu, Teke Kazım'ı oynayan Mesut Turan, Kürt Sabri'yi oynayan Halil Ayan çizdikleri tiplerle izleyicinin düşlerine otururlar. Zilha'da Elif Gürel birinci perdedeki oyununa, ikinci perdede daha bir dinamizm katar.

Yönetmen Oğuz Aral, konuya güncellik katmak amacıyla oyunun kimi yanlarını günümüz konularına taşıyor: Özellikle son yıllarda Karadeniz'in insanının gündeminde olan 'nataşa'yı oyunun bir köşesine konuk ediyor. 'Oynama şıkıdım şıkıdım' şarkısı bir yerlerden sızıp oyuna katılıyor. Küçük Emrah'ın Tarkan'ın adları yansıyor sahneye. Hele de 900'lü telefonların toplumsal rahatsızlığı, nerdeyse klasik olmuş böyle bir oyuna neden monte ediliyor acaba?

Oyunda iki farklı kesimin toplumsal çelişkileri bir güzel alaya alınarak irdeleniyor. Toplumsal yabancılaşma, Zilha - Ali savaşımının aşka dönüşen boyutu, iş adamlarının sömürü üzerine kurulan kişilikleri, oyunu finale taşıyor. Keşanlı Ali'yi halkın yarattığı mitin boyutuna yakışır bir şekilde oynayan Rüçhan Gürel'i, bir yanda Zilha'nın aşkı, diğer yanda 'destan kahramanı' kimliği kuşatır. Çok ilginçtir ki Ali, Sineklidağ halkına 'tebaam beni bekliyor' diye sahip çıkar, tebaa olan bu topluluk da oyunun son sözlerine 'siz de bizim gibi saf mısınız ey ahali'ye dönüşür. Ali ile Manyak Cafer'in boğuşması, finalin gerilimini derinleştirir. Oyun izleyicileri, aydın olmanın sorumluluğuna çağırır.

Keşanlı Ali Destanı kuşkusuz 30 yıl önceki oyun değil. O günün motiflerinden de az şey taşıyor -Oyunun içeriğini zedeleyen uzatmalar dışında- çizilen tipler, canlı bir müzikle donatılan içerik, küçük dünyalara sahip insanların umarsızlığının dünden bugüne değişmezliğini yansıtan görünümler, sürekli bir devingenlikle, izleyiciye tiyatro coşkusunu taşımakla, zor olanı başardığını söyleyebiliriz. Fatih Eğitim Fakültesi'nin Müzik ve Beden Eğitimi Bölümü öğrencilerinin sanatla buluşması da oyunun biçimselliğini zenginleştiriyor.

Trabzon Devlet Tiyatrosu'nu, bu güzel oyunla perdelerini açmasından dolayı kutluyoruz. ●

1758 dize

● Muhsin Şener

Edebiyatçılar Derneği'nin 1992 yılındaki "Yaşar Kemal Günleri"nde, bir hafta süre ile büyük ustanın çeşitli yönleri kendi önünde ve kendisiyle birlikte konuşulmuştu. Jülide Hanım, son toplantıda, izleyiciler önünde onunla bir görüşme yapmıştı. Hiç unutmam, **"yazmayı çok istediğiniz bir konu var mı?"** sorusuna o, **"bu ülkenin insanlarına yönetimlerce yapılan eziyetleri yazmak istiyorum. Bu, üzerimde taşıdığım ağır bir sorumluluk gelmiştir bana hep; onu yazmadan ölürsem gözüm açık gider. Yönetimlerin insanımıza, aydınımıza ettiği eziyetleri; eziyet edenleri bir bir insanlık karşısında kepaze etmeden ölmek istemiyorum"** diye yanıt vermişti. Ustanın bu sözlerinde önemli bir şey vurgulanmaktaydı.

Gerçekten Türkiye, özellikle aydınına uygun gördüğü eziyetleri ve ona çektirdiği sıkıntıyı hiç kimseye çektirmemiştir. Sudan nedenlerle aydınların mahpus damlarında çürütülmesi bu ülkenin tarihinde çok görülmüştür. 21. yüzyıla altı yıl kala hâlâ kitap yazdı diye yazar çizerlerimizi içeri atmaktan bir türlü elini eteğini çekemedi gitti yönetim. Bundan ne umduğunu ve ne bulduğunu çok merak etmişimdir. Yıllarca mahpus damlarında çürüyen aydınlara atılan suçların, yıllar geçince hiçbir 'kıymet-i harbiyesi'nin kalmadığı hep görülen 'vak'a-i adiyye'dendir Türkiye'de!.. Ne diyelim?..

Özgen Seçkin, 1758 dizeden oluşan ve aşağı yukarı (7 - 8) bin sözcükle yazılmış dev şiiri ONYIL'da, aydının bu sıkıntısını şiirleştiriyor1.

Onyıl... Onyıl, yakın tarihimizin hep takılıp kaldığı bir plak gibi... On yılda bir yönetim, birilerinin eline geçiveriyor ve hep on yılda bir, birileri geliyorlar ve Türkiye'nin bozulan düzenini onarmak istediklerini söyleyerek ellerindeki silâhlarla zorla yönetimi alıyorlar. Sonra da **"bizim gelmemizi ve yönetimi ele almamızı millet istedi"** deyiveriyorlar. Ulus da şaşkın şaşkın bakıyor çevresine ve o **"milleti"** arıyor!.. "Ben istemediğime göre bunları isteyen birileri vardır herhalde" diye... Üç kez ard arda gerçekleştirilen yönetime el koyma eylemi, Türkiye'miz insanına hep **'hayret birşey!'** gelmiştir... Her on yılda bir ezilenlerden söz edilmiştir, haykırılarak... Ezilenlere bir ışık geliyor herhalde diye halk bunları destekler. Ne gezer!... Ezilenlerin üstüne çıkılıp tepiniliyor oysa. O alkış tutanlar, yaptıklarının yanlış olduğunu anlıyorlar amma elden ne gelir? Her on yılda bir gelenler, birilerinin ülkemizin bağımsızlığını, birliğini; beraberliğini bozduğundan hep yakınırlarken bir de ne görsünler: O birlik ve beraberliği bozduğunu söyledikleri değil mi? Kocaman kocaman üniversite hocaları, büyük gazeteciler... Onlara neler neler yaptırıyorlar?.. şaşıyor ulus. Kazmalarla çukurlar kazdırıyorlar, buz kırdırıyorlar!.. Her on yılda bir, demokrasiyi tabandan örgütleyip halkın demokrasiye sahip çıkmasını isteyenler, sendikacılar, dernekçiler, kitle örgütçüleri... bir de bakıyorsunuz ki **tutuklanmışlar**... Ve her on yılda bir onların ağa olduğu, birşeyler çaldıkları falan söyleniyor ve sonunda hiçbirşey de **çıkmıyor**. Ne var ki onlar mahpus damlarında sağlıklarını ve direnme güçlerini yitirerek yok olup gidiyorlar...

On yılın, yazıla yazıla bitirilemeyecek o denli geniş bir öyküsü var ki bizde... Özgen Seçkin, bizzat tanık olduğu bir bölümü ile yaşadığı bir bölümünü 1758 dize içinde (7 - 8) bin sözcükle boğuşarak bu somut yaşam parçasını çok çarpıcı bir biçimde dile getiriyor. 1758 dize içinde öykü yoktur. Öyküyü aşmıştır Seçkin. Gördüklerinin ve etkilendiklerinin öyküsü değildir yazdıkları; şiirdir onun bu 1758 dizenin içine doldurduğu. Şiirden, kendi şiirinden, hiç ödün vermemiştir. Ülkemiz için Onyılın ne demek olduğunu bilmeyen bulunduğunu sanmıyorum. Onyılın hiç değilse birinde bulunmamış ve ondan zarar görmemiş bulunanlar çok az olmasına, bu yoğunluğun insanımızın üzerinde oluşturduğu kalıntının kalınlığına karşın Seçkin, o günlerin bir **"öyküsünü vermekten"** hep kaçınmıştır. Şiir yazdığının ayrımındadır da ondan. Bu ilişkiyi hiç unutmadan çalışmıştır.

Şiiri, uzun olmasına karşın bir destan da kurmamıştır Özgen Seçkin. Öyküye yaslanmakta çekindiği için bu yola girmediğini sanıyorum. Destanın bir nesne çevresinde kurulan olaylar bütünü olması gerekiyor. Şiirin, destanın nitemlerine uygun bir alan kurmasına karşın onu hiç yeğlememiştir. Şiirin, öykü anlatma içinde verilemeyeceğini de söylemek istemiyorum. Öykü verilirken şiirin kurulabileceğini düşünüyorum. İki başlı bir devin yönetimini üstlenmek gerekiyor o zaman. Hem öyküyü hem de şiiri atbaşı götürmelisiniz. Şiiri kurtarayım derken öykü ile, öyküyü kurtarayım derken de şiirle çatışacaksınız. Bu çatışmada yitirdikleriniz o denli önemli olacaktır ki!... Özgen Seçkin, tüm bunları iyi biliyor; o nedenle şiiri yeğlemiş bulunuyor. Öyküye dayanmadan ya da iskeletine bir öykü koymadan (7 - 8) bin sözcüğün bir disiplin içinde kullanımını nasıl sırtlanıyor Özgen Seçkin?.. Şiire bu denli güvenmenin iyi bir yanı olmakla birlikte güçlüğünü de unutmamak gerekiyor. 1758 dizede şiiri hep diri tutmak... (7 - 8) bin sözcüğün herbirini bir öteki ile ilişki içinde sarıp sarmalayarak yeni bağlaşıklıklar oluşturmak!.. Bu, az şey midir? Üzerinde ne denli durulursa durulsun yine de yeterince hakkının verilebileceğini; önem ve değerinin ortaya konabileceğini sanmıyorum. Ben bu yazı ile bunu yapmaya çalışıyorum.

Seçkin, 1758 dizede şiiri diri tutarken şiirin ritmini hiç gözardı etmemiştir. Ritm, şiirinde çeşitli bi-

çimlerde kurulmuş, kullanılmıştır:

1. **Ritm, yinelemeler yapılarak sağlanmıştır.**

adını sen koy
.....
adını sen koy
.....
adını sen koy
..... (s. 33 - 35)

biçimindeki bir düzenlemede **/ adını sen koy /** dizesi her yinelenişinde yeni bir açılım getirmiş ve bu açılımların vurgusu şiiri diri tutmayı gerçekleştirmiştir. Yinelenen her dize yeni bir beklentiyi de getirmektedir. Bu beklenti bilindiği için ona uygun bir deyişle yanıt verilmektedir. Ritmin, eksilmeden sürmesini sağlayan işte budur.

yalan mı acı
.....
yalan mı okşamak
.....
yalan mı
..... yalan mı
.....
yalan mı (s. 38)

gibi örneklerini de gördüğümüz bu yinelemeler şiirin ritminin canlı bir biçimde sürmesini sağlamaktadır. Hele bunların, örnekte olduğu gibi soru biçiminde düzenlenmiş bulunmaları ritmi, daha diri bir biçimde sürdürebilmektedir.

2. **Yığmalarla kurulmuş bir ritm de buluyoruz zaman zaman.**

sokağın bir ucunda acı badem ağacı
bir ucunda pusuda darağacı
nasıl anlatsam
.....
.....
..... acısını
.....
..... incesini
..... öfkesini
..... lezzetini
.....
..... nakışını
.....
..... güzelliğini
.....
..... sevincini (s. 46)

şiirinde, vurgulanmak istenen birşey vardır. Bu, ilk üç dize içinde verilmiş. Sonra da birçok vurgulama üst üste yığılmıştır. Böylece etkilemenin boyutu arttırılmış ve ritm unutulmaz bir biçim almıştır.

Bu biçimin biraz daha değişik olanı da kullanılıyor:

Bittiyse sevda
.....
.....
bittiyse türkü
.....
.....
bittiyse kar tanesi yağmur
..... bittiyse
söndüyse ..... (s. 48)

gibi. Bir yönden açıklamaya da benzeyen bir başka biçim, ritmin kurulmasında etkin olabilmektedir. Belki bu biçimdeki vurgulama, ritmi öteki örneklerden çok daha diri olarak kurabiliyor...

Beni öyle düşle istersen
.....
.....
.....
.....
beni öyle düşle istersen
.....
.....
.....
beni öyle düşle istersen
.....
.....
..... (s. 52)

biçimindeki düzenlemede **'beni öyle düşle istersen'** dizesi ardında, her bölümde, bu dizenin anlam alanı içine aydınlık ve yoğunluk getirebilecek yığılmalar sıralanıyor. Böylece o yığılmalar arasında dolaşırken esasla ilişkimizi bu dize sağlamış olmaktadır.

3. **Açımlamaların yapıldığı düzenlemeler de kurulmuştur ritm için.**

dinle .....
.....
.....
.....
o bizim ebedi acımızdır (s. 51)

ey insan,
.....
.....
sonra ağlarsın geceler örülürken
insan (s. 62)

ey kadın,
.....
.....
.....
durursam eğer bir pas gibi bir bıçakta
çıkmazsam kınımdan öyle (s. 63)

Bu örneklerde, şiirin başında hep bir ünlem yer almaktadır. Ardından seslenilene birçok şey söylenir. Bu yolla, seslenilene bir açımlama yapılmıştır. Nesnel birlik de kurulmuş olur böylece. Ritm, bu birlik içinde dipdiri durur ve yaşar.

Açımlamanın bir başka biçimi de şöyledir:

Yolumuz üstündeki engerek
.....
.....
.....
çekil git karanlığına (s. 68)

Bu örnekte vurgulamanın çeşitli boyutları sıralanmaktadır. Çekilmek, ölmek, birikmek, yekinmek, kafa karışmak vb... Bu boyutların sıralanışını vurgulamayı sürdürür ve ritm sağlanmıştır.

Ritm sağlayan tüm bu biçimlerde, aşağıdaki örnekte görüleceği gibi bir özne birliği vardır. Bu birlik, ritmin sağlanmasına yardım eden önemli bir öğedir. Belki de birliği sağlarken ritm birliği de kurulabilmektedir.

sen değil miydin
.....
.....
.....
sen değil miydin
.....
.....
.....
sen değil miydin (s. 74)

gibi.

Özgen Seçkin'in şu dizelerini birlikte okumaya ne dersiniz?

şimdi güzergâhını değiştirmişiz de yolumuzun
mutluluk ve uyduruk arıyoruz yaşamımıza
hepimiz özgürlükçü ve pîr
hepimiz biraz çakırkeyf
biraz sürrealist biraz picasso
hepimiz biraz kübist ve letrist
biraz da bohemya
hepimiz ikinci yenici liberal ve kolayistan
güzergâhını değiştirmişiz de sevincin
hepimiz biraz palyaço biraz ironik
biraz gorbaçovuz biraz bush
ve yatıyor
sel yemiş ekinler gibi mahpuslarımız. (s. 53)

İşte size ONYILIN bir blançosu. Üç kez yinelenen onyılın hem!.. Hep öyle olmuş: **/ sel yemiş ekinler gibi mahpuslarımız /**!.. Başka söyleyecek birşey olacağını sanmıyorum.

Tabii şunu söylüyorum:

Özgen Seçkin'in, yaşam birikimini Jdanov'u hiç düşünmeden şiirleştirmeyi başarmış ender gelen ozanlarımızdandır. Düşüncenin şiirde kullanılışı için onu okumalıyız. Seçkin şiiri iyi biliyor; serüvenini de kendini de... Onun şiirini alkışlarla karşılamaktan sevinç duyuyorum. ●

kırık saz

● **Tansu Bele**

Sıvas, benim düş - kentlerimin içinde belki de en önemlisiydi. Onu hiç görmedim. Buna karşın varlığını her zaman yüreğimde duyumsadım. Canlı havasını soludum. Çünkü o, gelmiş geçmiş Anadolu uygarlıkları içinde **"çağdaşlaşmayı"** simgeleyen bir eşikti benim gözümde... Anadolu'nun, geçmişinden geleceğine katlanan çağdaşlaşma yolculuğu içinde bir kilometre taşıydı. Mustafa Kemal'in Sıvas'ta gerçekleştirdiği ünlü toplantı, o uygarlık yolculuğunun doruğu Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşunu belleğime vuran damgaydı...

Kentler yarattıkları kültürle özdeşleşirler. Başka deyişle, insan kültürlerinin yaratıcısı kentlerdir. İnsan, kendine özgü ve doğadan farklı kültürünü kent yaşamı içinde oluşturur. Bu oluşumdan da uygarlıklar doğar. Bu yüzden kentler yüzyıllar boyu her zaman, çeşit çeşit uygarlıkların taşıyıcısı olmuşlardır. Nice kentin ölümüyle birçok uygarlığın yeryüzünden silinişi bundandır. Buna en uç örnek, geçmişin anlı şanlı Anadolu kenti Truva'dır sanırım.

Anadolu yarımadası, geçmişten bu yana çeşitli uygarlıkların boy attığı kentleriyle ünlü: Tıpkı Truva gibi. Bu yönden belki de en verimli dünya toprağı. Örnekse, İyonya sitelerinde doğan demokrasi kültürünün, günümüz dünyasını bütün gücüyle etkilemeyi sürdürmesi... Bunun gibi, birçok çağın aydınlığı akıp geçmiş bu topraklardan: Dahası bu toprağın kentlerinden... Selçukluların döneminde bir Konya'nın ya da Antalya'nın bu açıdan önemini yadsımak olası mı?

İşte bu aydınlık odaklarından biri de Sıvas olmuş yüzlerce yıldır Anadolu'da. Bu kadim kent, Anadolu yarımadasında yitip giden kimi uygarlıkların yerine yenisini üretmeye çalışan Anadolu insanının kalelerinden biri olmuş, her yönüyle...

Bu nedenle onu görmesem de anmam, her zaman bir düş aydınlığına kavuştururdu belleğimi, Sıvas'ın kültürüyle övünç duyardım. Oysa bir yıldır silindi bu övünç belleğimden. Sıvas, aydınlık düşünü kurduğum bir kent olmaktan çıktı. Şimdilerde yalnızca yüreğimi sıkıntıya boğan korkunç bir karabasan artık benim için... Bir yıl önce Madımak Oteli'nde yanan canlarla birlikte düşümü kararan bir ürküntü odağı...

Ama tuhaftır; bu ürkünç yangın karabasanını ne zaman anımsasam (dahası belleğimden çoğu zaman çıkmıyor) Sıvas, bomboş bir yıkıntı kent görünümüyle beliriyor gözlerimin önünde. Nedenini bilemiyorum ama ıssız sokakları, insansız evleriyle artık yaşamayan bir ölü kentle karşı karşıya kalıyorum. Öyle bir kent ki bu gördüğüm, sanki bin yılın ötesinde bıraktığı yaşamından bugüne yalnızca kuru kemikleri kalmış. Tıpkı o eski Anadolu uygarlıklarının yıkık kentleri Truva, Efes ya da benzeri tarih artıklarını andırıyor. Onun gerçekte böyle olmadığını biliyorum elbet: Ama gördüğüm karabasanda, sanki içindeki canın çoktan çıkıp gittiği çürümüş bir bedenle karşılaşmış gibi oluyorum, ya da kırık dökük bir iskeletle... Bir gömüt suskunluğu sarıyor dört bir yanımı, ürküyorum. Bu cansız, soluksuz, insan sesinden, üretkenliğinden, emeğinden ve düşüncesinden yoksun kent dehşetli korkutuyor beni. Sokaklarının silik haritasında umutsuzca dolanıyor belleğim. Bir çıkış yolu bulamıyorum karanlığından... İnsan elinin hiç değmediği bir mağara karasını andırıyor içinde gezindiğim... El yordamıyla arandığım tek tük ev yıkıntılarında hiçbir iz yok.

Kurumuş çaylarının, yıkık köprülerinin üstünden aşıp geçerken görüyorum ki ne incecik bir çocuk gülüşü var artık okul dersliklerinden çınlayıp taşarak yarınları ışıtmaya duran; ne bağlardan, bahçelerden taptaze çiçekler gibi toptop, renk renk fışkıran kadın seslenişleri... Kırık dökük taşlarını yaban otları bürümüş sokak aralarından geçerken bakıyorum ki çeşmebaşlarını gölgeleyen salkım söğütlerin yalnızlıktan boynu bükülmüş. İnik dükkan kepenklerine son bir umutla sarılmış asma dalları kupkuru. Fırından yeni çıkmış somunun, simidin mis gibi el emeği / kol gücü tüten dumanını uykulu evlerin damlarına savuran sabah yeli nerde? Bakır bakraca yoğurt çalan bilekler; kilime, cicime, seccadeye, halıya, gülünü, dikenini, kuşgözünü, kuşayağını, üzüm salkımını, kavak yaprağını donduruveren parmaklar nerde? Bahçeden bahçeye, sevdalısına özlemini uçuran türküler, maniler... Sevgisinin siteminin yangınını üç sözcükle açık ediveren koşuklar, uyaklar... Acılarını, yokluklarını, varlıklarını, dirliklerini, sevinçlerini bir bir sergileyen ezgiler, oyunlar, şölenler nerde? Nerde? Yaşamışlığını, yaşamamışlığını vurgulayan, belgeleyen öyküler, söylenceler nerde? Nerde?

Seziyorum ki yok! Hiçbiri yok! Yokolmuş koca kent: Yitmiş gitmiş olanca gücü ve kültürüyle birlikte... Cansız yüzünde çürük düşler gibi sırıtan kapkara taş yığınlarından başka hiçbir yaşam izi kalmamış. O şimdi, tarihin dipsiz kuyusuna fırlatılıp atılmış küçücük bir taş gibi.

İçine düştüğüm karabasan ürpertiyor benliğimi. Acısı yüreğimde; karanlığı beynime işliyor. Soruyorum hayretle kendime: **"Sıvas'a ne olmuş? Neden böyle yıkık, ıssız, yapayalnız ve karanlıklar içinde? Nasıl dönüşmüş o eski, çökmüş gitmiş uygarlık artığı antik kent kalıntılarına?"**

Ben böyle daldığım karabasanın içinde üzgün, umarsız düşünüp dururken, ansızın çevremde belli belirsiz bir ışık dolanmaya başlıyor. Başımı çevirip ardıma baktığımda bir de ne göreyim? Taş üstünde taş kalmamış kentin üstüne kocaman ve solgun yüzlü bir dolunay doğmakta... Şaşılacak şey, dolunayın tam ortasında da ışıldayan postunun üstünde bir ulu ermiş bağdaş kurmuş oturuyor. Saçı, sakalı, bıyığı ve kaşları kazınmış bir dede bu. Başında bir hayvan gönünü andıran çok tüylü bir baş-

lık var. Elinde de sazı. Ansızın gür bir sesle başlıyor çalıp söylemeye:

"Kim ne bilür bizi nice soydanuz / Ne zerrece oddan ne hod sudanuz / Bizim meftunumuz ma'rifet söyler / Biz Horasan mülkündeki boydanız."

Sesi bal gibi tatlı. Özenle çaldığı sazına kulak veriyorum. Tıpkı derinlerden bir yerlerden çağıldayan bir ırmağın şırıltısı gibi, ince ince, nazlı nazlı... Ermiş söylüyor:

"Abdal Musa oldum geldim cihana / Ârif anlar bizi nice sırdanuz"

Bu garip, tek kişilik şöleni izlerken birden onun gerçek olmadığını, yalnızca bir HAYAL olduğunu kavrayıveriyorum. Coşkulanıyorum, yüreğim titriyor. Kim o, hangi ulu kişinin hayali? Nasıl böylesine kocaman bir dolunay olup da doğdu bu kentin karanlığı üstüne? Ermiş mi, derviş mi, Abdal mı, Yunus mu, Tapduk mu? Kim, ne?

"Yunus'a Tapduk'dan oldı hem Barak'dan Saltuk'a / Bu nasib çün çüş kıldı ben nice pinhân olam" (Yunus Emre)

Ansızın ayağa fırlayıp olduğu yerde dönerek dem vurmaya başlıyor dede. Şaşkınlığım dorukta, taş kesildim olduğum yerde, onu izliyorum. Dedenin şimdi başı açık, yalınayak, sırtında bir incecik gömlek, döndükçe söylüyor, söyledikçe dönüyor: O şimdi genç, gepegenç:

"Gelin canlar bir olalım..."

İçindeki hayal devindikçe balkıyor dolunayın ışıkları, yalım yalım yanıyor. Dalga dalga vuruyor kentin yıkıntısına. Taş yıkıntılarını dolanan ışıklar içinde birşeylerin kımıldamaya başladığını görüyoum usul usul... Taşlar canlanıyor sanki, bakıyorum tek tek kıpırdamaya başladılar. Birden büyük bir umuda kapılıp seviniyorum. Şimdi her bir taş parçası canlandı canlanacak, yıkılıp gitmiş Sıvas kenti ayağa kalktı kalkacak! Karabasan yıkıldı yıkılacak... Taşlar canlanıyor, insana duruyor. Ne güzel.

Aynı anda, taşların canlanmasıyla başlayan bir koca yelin akıntısı ortalığı karıştırıyor. Bulut bulut havalanan bir esinti, bir çöl fırtınası bir anda bol şimşekli gök gürültülü bir tufana dönüşüyor. Dolunayın, kara bulutlara dolandığını görüp ne yapacağımı şaşırıyorum. Yer yerinden oynuyor: Ayaklanan taşların, çöl fırtınasıyla birlikte göğe savrulmaya başladığını izliyorum şaşkınlıkla. Dolunaya değin her bir taş, bir ateş parçası... Kapkaranlık bulutlar içinde yanıyor dolunay: Silindi silinecek gökyüzünden... Vargücümle çırpınıyorum fırtınanın içinde, sağa sola koşarak dolunayın içindeki dervişi arıyorum. Bulamıyorum, elimden birşeycikler gelmiyor. Derken ansızın duruluyor fırtına. Geldiği, başladığı gibi diniveriyor. Şimdi herşey yine eskisi gibi: Sıvas karanlıklar içinde bir yıkık kent, karabasan sürüyor, gökteki dolunay yavaş yavaş kara bulutlardan sıyrılarak parıldamaya başlamakta... Ben, fırtına var mıydı yok muydu, diye düşünüp artık neyin gerçek neyin hayal olduğunu bütünüyle şaşırmışken, bu kez de dolunayın içindekine gözlerim takılınca küçük dilimi yutacak gibi olup bakakalıyorum. Bu kez dolunayın içinde oturan bir çağdaş ozan:

"Hep bir ağızdan türkü söyleyip / hep beraber sulardan çekmek ağı" (Nazım Hikmet)

Baktıkça bakıyorum, ozan söylüyor, Sıvas'ın taşları yerli yerinde:

"Gel iki uysal kıyı olalım seninle / Bir hırçın ırmak aksın / Aramızda köpüre köpüre..." (Metin Altıok)

"Bize hâlâ konduğumuz mirası hatırlatır / Bedreddini Simavi'nin boynuna inen satır..." (Nazım Hikmet)

Bakıyorum, bu ozanın elinde sazı yok. Peki, saz nerede diye düşünmeme fırsat kalmadan bir kez daha başlıyor dolunayın yalım gibi ışıkları Sıvas'ın ölü taşlarına vurmaya... Ben, yoksa yine canlanacaklar mı diye merakla beklemeye başlarken, gerçekten de taşlar dalga dalga inen ışıkların içinde kımıldıyor. Ben, yoksa yine kopacak mı o fırtına diye korkuyla sinerken, gerçekten de... Ah, ama yine gerçekten de... Yine bulut bulut kalkan esinti, yine havalanan çöl fırtınası, yine aynı oyun! Yer yerinden oynuyor, taş üstüne taş kalmıyor yine Sıvas'ta... Ben, Tanrım nedir bu başıma gelenler, nedir bu içine düştüğüm karabasan demeye kalmadan kararıyor yine dolunay. Koca bir bulut dağının ardında yitiriyorum onu. Hüznüm sonsuz, tam da çağdaş ozanları bulmuşken yitirmek acıya boğuyor yüreğimi. Bu kez bulamayacağım onları, dolunayla birlikte yokolup gittiler diye dövünüyorum umarsızca. Bir taşın üstüne çöküp kalıyorum, ta ki biryerlerden şavkıyan bir ışık ayakucuma düşen gözyaşlarıma yansıyana dek. Hızla kaldırıyorum başımı, dolunayın kara bulutlardan sıyrılıp geri döndüğü umuduyla... Ama bu kez doğan, parıl parıl, sımsıcak, yangınlı bir güneş: Sıvas kentinin son kalıntıları taşlarının bile yokolduğu, şimdi uçsuz bucaksız uzayıp giden ıssız bir çölü andıran boşluğu içine bembeyaz biryangın gibi doğuyor. Sonsuz bir boşluk gibi o da, tıpkı çöle benzeyen: Üstüne hiç kara çalınmamış bembeyaz bir kağıt gibi, anlamsız ve simgesiz... Dolunayın kutsal (ve dinsel) bütünlüğü içindeki CİN'e karşı ayaklanan taşların, aslında bilinçsizce neyi yerle bir ettiklerini o zaman anlıyorum. Dolunay, bu taş

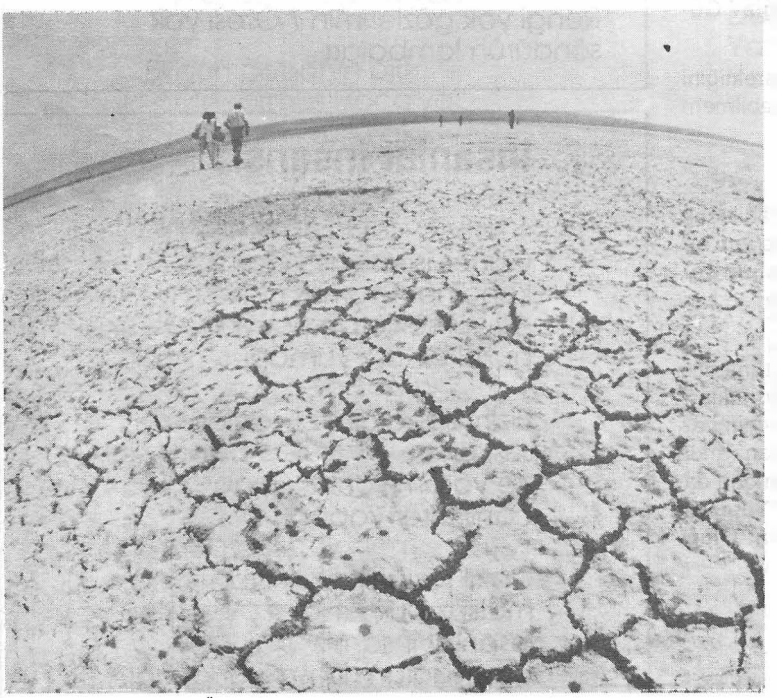

(Fotoğraf: M. Reşat SÜMERKAN)

yığınlarının son sığınağıysa, çöl fırtınasına kapılıp parçaladıkları o sığınağın içindeki CİN de, ona can verebilen tek simgeydi...

Güneşin yangını kavuruyor çölü. Sıcağına dayanamayıp ayağa kalkıyorum. Birkaç adım atınca ayağıma bir şey takılıyor. Eğilip bakıyorum. Bir saz bu: Tanıyorum onu, dolunayın içindeki dervişin sazı. Elime alınca orta yerinden kırık olduğunu görüyorum. Demek artık işe yaramaz bir duruma gelmiş. Elimde sazla çölün ortasında dikilirken, çölün bembeyaz uzaklıklarından yankılanan, kopup gelen bir sesle irkiliyorum:

"Deli gönül feryat etme boşuna / Hal bilmez elinden yar olamazsın - Bir mürşide bağlamazsan özünü / Hakkın huzurunda var olamazsın" (Muhlis Akarsu)

"Akarsu bülbüller ötmez bağımda / Dumanlar eğlenir gönül dağımda / Aşk ateşi yanar oldu bağrımda / Yanmış yüreğimde kar olamazsın" (Muhlis Akarsu)

"Şifa istemem balından / Bırak beni bu halımdan / Razı mıyım açan gülümden / Yeter dikenin batmasın" (Nesimi Çimen)

"Yağmur yıkanırken bir gece ay altında / kirli ve ayyaş serçeler sokağa çıkardı / insandan kulelere bindirilmiş cesetler de / kutsal kitapların bütün ayetlerinden / tel örgülerinden karanlık şehirlerin" (Behçet Aysan)

"Yağmur dindi sevgilim, küf mavisi bir yağmur..." (Behçet Aysan)

"Vurun kanatlarınızı karanlığa kuşlarım / Geçin sıcak ırmakları kuşlarım / Kızılırmak kızılırmak akın kuşlarım" (Hasan Hüseyin)

Elimdeki kırık sazla çölün ortasında bakakalıyorum. Ben şimdi ne yapacağım? Dolunay yok, Sıvas yok, Sıvas'ın taşları yok... Bir tek şu elimdeki kırık sazla, tepedeki bembeyaz yangınlı güneş. Çölse, bir ulu destanın yankısıyla uğuldayıp duruyor:

"Akıl var güneşe akın / Güneşi zaptedeceğiz / Güneşin zaptı yakın" (Nazım Hikmet)

Çölün uğultusu sanki bana, bu sazı çalmam gerektiğini söylüyor. Kim, ben mi? Dahası, bu kırık sazı çalabilmem olası mı? Nasıl olur? Ama uğultu kulaklarımda:

"Verdiler cân buldılar bir özge cân abdallar..."

Çalabilir miyim bu sazı? Ben çalamazsam çalabilecek birileri olur elbette. Neden olmasın? belki onu yepyeni bir saz yapıp... Olamaz mı? Kırık sazı göğsüme bastırıp çölün uğultusuna doğru düşüyorum yollara. Karabasan birden bitiyor. Ben hiç bilincinde olmadan.

Gözlerimi açtığımda, kentler ve uygarlıklar üstüne düşüncelerim bıraktığım yerden sürüyor: Kentler yarattıkları kültürle özdeştirler. Başka deyişle, insan kültürlerinin yaratıcısı kentlerdir. İnsan kendine özgü ve doğadan farklı kültürünü kent yaşamı içinde oluşturur. Bu oluşumdan da uygarlıklar doğar... Derken, ansızın diyorum ki: **"Yeter ki o kentin sesi yokolmasın. Sürsün, hep sürsün. Ölüp dirilse de bedeni, ses bitmesin. Tükenmesin."**

Kulağımdan yıkık kentin uğultusu gitmiyor:

"Virdiler cân buldılar bir özge cân abdallar..."

Saz kırılsa da ses sürdü, sürüyor, sürecek. ●

acının rengine dair duyuşlar

Şeref Bilsel

Acının rengini bulduğum gün
kara çalıların dibinde
bir ikindi vaktiydi anladım
yeşil bir ıslıkla uyur ölüler
patikalara düşer ayrılıkların gölgesi
bir kadının hasretinden yapılsam da
her dağılışımda
rengi yok gözlerimin / Ötesi yok

Acının rengini bulduğum gün
bir dokunuşta tanıdım gövdemi
ve anlamını
elimin yalnızlığından fırlayan
sıcak çakıl taşının
eli bıçaklı buldum geceyi
inadına gülümsedi çocuklar
uykularında
kanattı yalnızlığımı
hüzün sağnaklarından her geçişim
kovdum kendimi sonunda
senli ışıkların coğrafyasından

Acının rengini bulduğum gün
ölmeliydim belki de
hafif meşrep bir kadın demlenir dediler
eteği kısa akşamların türküsünde
seni dediler uzaklarda
bir gelin çığlığıdır duyulur geçer dedim
ama olmadı
Kestim saçını kökünden sapsarı
Rengi yok gözlerimin / Ötesi yok
söndürün lambaları

insanlar insansız

Mithat Yaban

Güneş ısıtmıyor
kendine çevirmiş ışığı
Ay yükseklerde uçuyor
güzel bir aşk yumağı

Bizim sandığımız yıldızlar
suskun
işe yaramıyor
canlı birer yapağı

Çakıl taşları anlamıyor
mutsuz / umutsuz
insanlar insansız
yere sağlam basmıyor ayağı.

şiir diliyle nasreddin hoca

● Muzaffer Gündoğar

Muzaffer Gündoğar arkadaşımız başta Nasreddin Hoca fıkraları olmak üzere, La Fonten ve Ezop'un Fabllerini, kitaplaştırmak amacıyla manzum olarak basıma hazırladı.

Bu sayımızda, Nasreddin Hoca konusundaki çalışmalardan örnekler sunuyoruz.

Kıyı

yıldız yaparlar

Birgün çobanın biri,
Şöyle sormuş Hoca'ya:
"Hocam bir türlü akıl,
Erdiremedim aya.

Yeni ay inceciktir,
Sonra teker oluyor.
Peşinden incelerek,
Küçülüp kayboluyor.

Sen okumuş adamsın,
Bunu iyi bilirsin.
Acaba eski ayı,
Ne yapıyorlar dersin?"

Hoca gülerek demiş:
"Eski ayı kırparlar;
İşe yarasın diye,
Sonra yıldız yaparlar."

ölme eşeğim ölme

Kırşehir'de bir sene
Olmuş büyük kuraklık.
Kuraklık da peşinden,
Getirmiş büyük kıtlık.

Kış da uzun sürünce,
Tükenmiş yiyecekler.
Nerdeyse tüm hayvanlar,
Açlıktan ölecekler.

Nasreddin Hoca'nın da,
O zavallı eşeği;
Bir deri, kemik kalmış,
Kötüymüş geleceği.

Ha öldü, ha ölecek,
Bitmiş otu samanı.
Dışarda esiyorken,
Fırtınanın yamanı;

Hoca üzgün, çaresiz,
Kalkmış varmış ahıra,
Kesmiş iken yüreği,
Acıya ve kahıra.

Eşeğini severek,
Demiş: "Ölme eşeğim!
Yaz gelsin de ben sana,
Yoncalar biçeceğim!.."

uğramaz mıydı

Biri der ki Hoca'ya:
"Karınız çok geziyor."
Hoca da ona bakıp,
Gülerek şöyle diyor:

"Sanmıyorum be komşum,
Eğer öyle olsaydı.
Arada bir de bizim,
Eve uğramaz mıydı?"

sanatçısı, ekini, doğasıyla karadeniz kıyıları

• Hasan Akarsu

16.00: Artvin'i de gördük. Daha önce görüştüğümüz kişiler, bu yolların tehlikeli olduğunu belirtmek için: "Orada bir kez kaza yapan sürücü, bir daha kaza yapamaz." diyorlardı. Cankurtaran Geçidi'nden geçtik. Altı yüz doksan metre yüksekliği var. Yağmur ve sis... Yamaçlardan tepelere uzanan çay tarlaları. Borçka'dan geçtik. Çoruh Nehri bu ilçenin içinden akıyor. Çamurlu, sarı sarı. Bir ozan "Çoruh akar suları" diyordu. Borçka'dan sonra Çoruh kıyısından gidiyoruz sürekli. Nehrin karşısına geçip Artvin'e giriyoruz. Döne döne tepeye çıkıyoruz. Kent merkezine zor giriyoruz, otobüs zor dönüyor. Bir saat kalabiliyoruz. Yemek yediğimiz yerde, caddede karşılaştığımız insanlar içtenlikli, yardımsever.

Sarp Sınır Kapısı'na gitmek istiyoruz, ancak yol bozuk olduğu için geriye dönüyoruz.

19.07.1994

10.30: Artvin'deki insanların içtenlikli ve yardımsever olduklarını belirtmiştim. "Kaftanoğlu" söylencesi de bunu yansıtmıyor mu?

Kaftanoğlu, Berda Yöresinin beyi
Güldürmüş yoksulları

Atlarının nal sesleri
Bir günlük yoldan duyulmuş
Bir saat uzaklıktan
Sofrasındaki
Kaşıkların şıkırtıları

-Ayrımın olmadığı
Bir düzen kurmuş-

Kurtlar, kuşlar bile ağlamış
"Kırgın" girmiş de Berda'ya
Silip süpürmüş insanları.

Dün gece Ordu'ya döndük. Bu sabah öğretmenevi bahçesinde kahvaltı edip Giresun'a gittik.

15.00: Giresun'u gezdik. Giresun Kalesi'ne çıktık. Buradaki gizli geçitlerden doğal limanlara ulaşılırmış. Ağzı açık ve kapalı mağaraları var. Topal Osman Ağa Anıt Mezarı da orada. Topal Osman Ağa, Balkan Savaşı'nda Çorlu'dayken vurulmuş. Kurtuluş Savaşı'nda yararlık göstermiş. Ali Şükrü Bey'in öldürülmesi sonucu suçlu görülmüş, öldürülmüş.

Seyit Vakkas da Fatih Sultan Mehmet'in uç beylerinden. Trabzon'un fethinden önce Giresun'a gelmiş, Giresun'un fethinde şehit olmuş.

Gidemeyip de uzaktan gördüğümüz Giresun Adası (Aretia) var bir de. Adada tarihle, doğa iç içeymiş. Argo - Nautlar serüveninin bir bölümü bu adada geçmiş. Altın Postu aramaya çıktıklarında adada, ejderha kuşlarla karşılaşmışlar.

(Fotoğraf: M. Reşat SÜMERKAN)

Kıyıda, çay bahçesinde Atatürk Anıtı görkemli ve Atatürk'ün şu anlamlı sözü var:

"Afyonkarahisar ve Dumlupınar'da sizin uşaklar da vardı."

Ozan Bahtiyar Dayımoğlu ne güzel anlatmış Giresun'u:

"Öpüşür,
Sevişir,
Mavi ile yeşil
Giresun'da koyun koyuna."

Giresun'un adıyla ilgili iki söylenceye rastladım. Biri Romalılar dönemine ait. Kiraz Kenti anlamına gelen "Kerasiyon" derlermiş Giresun'a. Diğeri Fatih Sultan Mehmet zamanından:

Yörenin kuşatılmasında
Fatih: "Bu gece
Kale altına giresun"
Demiş komutanına

Söylene söylene
Çıkmış adı Giresun'a.

Yine Giresun deyince Naim Tirali gelir usumuza. Bu değerli öykü yazarımızı bugün İstanbul'da çıkan Türk Dili Dergisi'nde günlükleriyle izliyoruz.

18.00: Ordu'ya dönüyoruz. Boztepe'ye çıkıyoruz. Aşağılarda sıcaktan bunalırken, orada üşüyoruz. Ordu'nun görünümü anlatılmayacak değin ilgi çekici. Uzakta dağlar mosmor olmuş, yağmur yağıyor herhalde. Uzaktan kıyıya

doğru köpüren dalgaların gidişi, öpüp öpüp kıyıları okşayışları, geri çekilişleri sessiz izlenen bir film gibi.

Ordu'da anlatılan, Karadeniz'in oluşumuyla ilgili bir söylence var:

Denizin yerinde
Pontus ülkesi varmış
Hiç sevmemişler konukları

Ermişin yüzüne
Kapanınca tüm kapılar
İlenmiş
Karadeniz denmiş adına
Basınca ortalığı
Kapkara suları.

20.07.1994

07.30: Ordu'da Yüksek Öğrenim Yurdu'ndan ayrılıyoruz. Öğretmenevi bahçesinde kahvaltı edip Amasya'yı hedefliyoruz. Samsun'da biraz kalacağız.

13.30: Samsun'dan çıktık, Amasya'ya gidiyoruz. Kamyonlar yer yer yolumuzu kapıyor. Sürücümüz, Ankara'ya giden tek yol olduğu için kalabalık olduğunu söylüyor. Benzin istasyonlarından mazot alma güçlüğü çekiyoruz. Bugün yurt çapında uyarı eylemi var. Hemen her yere yansıdığını gözlüyoruz.

16.30 sıralarında Amasya'ya varıyoruz. Kavak ve Havza'dan geçtik. Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün izlediği yol olması ilgimizi çekiyor. Havza'dan sonra kıraç alanlar başlıyor. Suluova'daki düzlük ve yeşillik içimizi açıyor. Elmalıklar ve soğan tarlaları gözleniyor. Amasya, dağlar arasında, içinden Yeşilırmak geçiyor. Üstünde birkaç köprü var. Çok eski bir yerleşim yeri. Amasya Genelgesi'nin hazırlandığı yeri soruyorum. O bina Saraydüzü Kışlası. 1939 depreminde yıkılmış. Şimdi yerinde betonarme binalar varmış. İçim cız ediyor.

Amasya Müzesi'ni geziyoruz, çok zengin bir müze. Eski Tunç, Hitit, Yunan Helenistik, Pontus, Roma Bizans, Selçuk ve Osmanlı Devri yapıtlarını görüyoruz.

Kültür Bakanlığı Hazeranlar Konağı'nı geziyoruz. Hasan Talat Efendi tarafından 1865'te yapıldığı sanılıyor. Onun kızkardeşi Hazeran Hanım, bu konakta yaşadığı için bu ad verilmiş. Odalarının genişliği, rahatlığı ilgi çekiyor.

Amasya Kalesi'ne ve Kral Mezarları'na gidiyoruz. Kale, Harşene Dağı üstüne kurulmuş. Kale'de Yeşilırmak'ın kıyısına değin uzanan sekiz savunma kademesi var. Ayrıca zindanlar ve Sultan Beyazıt tarafından yaptırılmış hapishane bulunuyor.

Kral Mezarlarında beş mağara var. En iyisi Aynalı Mağara. Kayaların içine oyulmuş mezarlar.

Çarşıya iniyoruz. Taşhan Çarşısı'nı geziyoruz. Orada alçacık masaya, oturaklara dayanamayıp, birine çöküyorum ve taze çay içiyorum. 1758'de yapılmış çarşının içinde serin serin oturup çay içmek... Burmalı minare'yi dolaşıyoruz. 1237 - 1247 yıllarında Selçuklular zamanında yapılmış. amasya, şehzadeler kenti, içinden Yeşilırmak'ın geçtiği kent. Akşam yemeğinde bize sunulan Tokat Kebabı'nı zor unuturuz sanıyorum.

Sabahleyin de kahvaltı edip aceleyle Sultan Beyazıt Külliyesi'ni, Torumtay Medresesi ile Gökmedrese'yi geziyoruz. Saat 09.30'da Bolu'ya doğru yola çıkıyoruz. Amasya'dan geçilir de Ferhat ile Şirin unutulur mu?

Ferhat Amasya'da nakkaş
Köşkünü süslerken Şirin'in
bakışlarla başlamış sevda

-Kolay mı hükümdarın kardeşini sevmek-

Hürmüz Şan koşmuş yardımına
Elma Dağı'nın ardında çağlayan su
Sevgiliye kavuşmak için
Dağ delinecek
Ve bitecek kentin susuzluk korkusu

Olmazı oldururken
Bir cadının yalan haberiyle
Geçmiş kendinden
-Ki sevdiğinin öldüğüdür-
Havaya attığı külüngü
Düşmüş döne döne başına

Ölüsüne koşmuş Şirin de
Hançeriyle kıymış canına

Aynı mezarlarında
Her yıl bir kara çalı
Bitermiş şimdi yazgılarına.

21.07.1994

20.00: Bu sabah Amasya'dan çıktık. Merzifon, Osmancık... Koyunbaba adı yine bir söylenceyi anımsattı. Uzaklarda kayalık dağlar, yolboylarında çeltik tarlaları. Tosya'ya doğru gidiyoruz, Kızılırmak boyunca. Çamurlu, kızıl akıyor, yatağını doldura doldura. Çeltik tarlalarında, artık Trakya'ya çok gelmeyen leylek sürüleri. Tosya Ovası'nı geçiyoruz. Ağaçlık, yeşillik yerleri, Ilgaz Dağları gülümsüyor uzaktan. Kurşunlu, Çerkeş, Gerede derken Bolu...

Bolu'da Gölcük'e çıkıyoruz. Çam ormanları arasında bir göl. Bin iki yüz metre çevresi var. Dolaşıyoruz, eğleniyoruz, 19.00'da yola çıkıp gece yarısı gezimizi Tekirdağ'da bitiriyoruz.

Yurdumuzun güzel yerlerini görmenin mutluluğuyla yorgunluğumuzu unutuyoruz. •

-bitti-

Not: *Bu yazıdaki söylenceler, "Söylenceler Denizi" adlı yapıtımdan alınmıştır.*

(Desen: Uğur PAMUK)

şimdi, gün ışımıştı

● Sevda Yüksel

Bu korkular, kabuslar hiç bitmiyordu.

Genç kadın düşünde, boşandığı kocasının ölümünden çok, kızının yalnız kalacağını düşünerek ağlıyordu.

Bozuk yolları, çirkin yapılarıyla, bilmiyordu neredeydiler. Çevrelerinde birçok yabancı... Soğuktu hava. Murat'ın işaret parmağı şişmişti. Kapanmayan, kanlı bir kesik içgüçlerini kırıyor, kötü düşüncelere salıyordu onları.

Ardından Elif, kendini yine birçok yabancının arasında kızının babasının taze mezarı başında ağlarken görüyordu. Yavrusunun yalnız kalacağı korkusu yüreğini kaplamıştı.

Uyandı. Kızı yanıbaşında uyuyordu. Hastaydı, huzursuzdu, ikide bir uyanıyordu, üstünü açıyordu.

Murat'ı özledi birden, onu yanında istedi. Ayrılmış bile olsalar hiçbir zaman nefret etmemişti ondan. Belki de Elif, Murat'la değil, kiminle olursa olsun sürdüremezdi evlilik birlikteliğini. Şimdi sarılsaydı eşine, güven duygusu da sarıp sarmalar mıydı yüreğini?

Genç kadın ölümden korkuyordu. Salt yaşamın son bulması değil, kızını erkenden terk etmek kaygısı da büyüyordu yüreğinde.

O, erkenden terk edilmişti.

Usundan birkaç gün önce gazetede okuduğu bir yazı geçti: "Anne - babalarını genç yaşta yitiren pek çok kişi, aynı şeyin kendi başlarına da gelebileceği kaygısıyla yaşamlarını sürdürüyor. Yaşamlarının büyük kısmını ölümün gölgesi altında geçiriyorlar."

Yandaki evin köpeği hep aynı tekdüze sesle bağırıyor, genç kadın her yerde sabahı karşılayan birkaç horozun bulunmasına şaşırıyordu.

Yerinden doğrulup yanıbaşındaki pencereyi açtı.

Uzaklarda tek - tük araba sesleri...

Karşı bahçedeki kavak ağaçlarının gölgeleri gökyüzüne yansıyordu sanki. Sanki gri gölgeler bir bilinmeze doğru devinim içindeydi.

Gece ölüydü.

Asla güzel değildi.

Kızının üstünü açtığını ayrımsayınca örtmek istedi: "Güzel kızım, üstünü açma" diye mırıldandı.

Küçük kız, uyur - uyanık: "Ayaklarımı açacağım" diye diretti.

Yorganın altından iki küçük çıplak ayak uzanıverdi.

Hep asiydi, inatçıydı kızı.

Köpek sustu.

Gece hepten kimsesizleşti.

Yeniden yatağa uzanırken genç kadının eli yatağın yanıbaşındaki gece lambasına değdi. Değirmen biçiminde, beyaz bir lambaydı bu. Renk renk pencereleri ışık yayarken, değirmenin kanatlarına dokunduğunuzda müzik kutularından yayılan o tanıdık müzik sesi dolduruyordu odayı.

Lamba birden annesini getirdi yanına. Ondan kalan üç - beş eşyadan biriydi, bu gece lambası. Lambanın önünde duran, annesini ve anneannesini bir parkta görüntüleyen siyah - beyaz fotoğrafa takıldı gözü. Tam göremese de o fotoğrafı iyi biliyordu: Genç bir kızdır annesi. Büyük bir olasılıkla kendisinin diktiği çiçekli bir elbise vardır üzerinde, saçlarını topuz yapmıştır. Elinde dikdörtgen biçiminde büyükçe çanta taşır, ayakkabılarıyla aynı renkte, beyaz. Yüzünde belli belirsiz gülümseme... Anneannesinin başı açık renk üzerine koyu puanları olan eşarpla örtülüdür. Onun da yüzünde aynı belli belirsiz gülümseme... Ana - kız yanyana objektife bakarlar. Arkalarında ağaçlar... Belki de kentin ünlü, tek parkındalar, hâlâ fotoğrafçıların ellerinde makinelerle dolaştıkları. Belli ki güzel günlerden kalma bir an.

Genç kadın üşüdüğünü ayrımsadı. Pencereyi açık bıraktığını gördü.

Yaşamda güzel günlerden kalma anlar, sayılı mıdır?

Belleğini zorladı, anneannesiyle ilgili güzel bir an aradı geçmişin soluk günlerinde.

Anneannesi yalnız yaşadığı evinde hep camın önünde oturup dışarıyı gözlüyor.

Yalnız insan, nasıl mutlu olurdu?

Yalnız insan çok yaşamazdı, ölürdü.

Anneannesinin ölümünden bir yıl sonra, yine soğuk bir ocak günü annesini de yitirecekti Elif.

Yaşamda anlamlandıramadığımız kimi olaylar çıkar karşımıza. Sorgulayamadan yaşarız kimi zaman yan-

ayna rubaileri

Kenan Sarıalioğlu

İnsan
İki ayna arasında
Eksi sonsuz
Artı sonsuz
●
Kuşun aynası
Göl
Kurdun aynası
Gök
●
Dağlara baktım
Gündönümü
Aynaya baktım
Güldökümü
●
Şâhid olsun
Gökayna
Faili meçhul
Her acıya

lışı.

Annesinin cehennemi evinde - yuvasında (!)- başlıyordu. Annesi ve babası aynı evin içinde yıllarca bir yanlışı büyüttüler, birbirlerini hırpaladılar. Elif, çocuk gözüyle asla anlamlandıramadı çok sevmek istediği bu iki varlığın kavgalarını, gürültülerini... Anasıydı, kötü olur muydu? Babasıydı, kötü olur muydu? Öyleyse yaşananlar niye kötüydü? Bu sevgisizlik nasıl büyütülmüştü?

Anasının babası için kaygılandığını anımsıyor. Bir kadının kocasını sevme çabası mıydı bu? Babası için üzülen anasını yadırgadığını anımsıyor. Birçok geceler babası eve çok geç gelirdi. Anası artık, belki de gözlemez olmuştu yolunu, ya da bağırıp çağırarak geceler boyu süren yalnızlığını unutmaya, silmeye çalıştığı için beklerdi hâlâ kocasını. Bir gece gelmedi babası, hiç gelmedi. İlk miydi bu, anımsamıyor Elif. Kadın bu kez biliyordu nerede kocası. Hastanedeydi; otobüs çarptı, bacağı kırıldı dediler çocuklarına, ele - güne karşı. Babası ise uzun yıllar kurşun yarasının akıntısını taşıdı bacağında. 80 öncesiydi ve insanların kurşunlanması yadırganmıyordu.

Karısı evde kocasının hastanedeki durumundan söz edip çocuklarıyla birlikte onun için üzülüyordu.

Elif'in belleğinde böylesi sıcak bir an başka hiç yok.

İlk ezanlar...

Küçük kızının deyimiyle hoparlörden türkü söylüyorlardı.

Genç kadının gözünün önüne başka bir gün geldi: Bir mitingdeler. Hep bir ağızdan haykırılıyor. Kızı soruyor: "Anne, ne diyorlar?"

- Türkü söylüyoruz, kızım.

Küçük kızın gözüne yanları sıra, ardarda tek sıra olarak dizilmiş ellerinde kalkanları, coplarıyla polisler ilişmiş olmalı ki sürdürüyor sözlerini: "Polisler niye türkü söylemiyorlar?"

Polisler niye türküler söylemezler?

- Belki de türküleri sevmiyorlardır, kızım.

Elif'in babası onurlu bir savaşımda yerini almış mıydı?

Neden ülkesindeki cehennemi cennet kılmaya çalışırken, evindeki cehennemi büyütüyordu?

Babası kimdi?

Şimdilerde değil.

Şimdilerde biliyor, bir yaşlı adam. Huzursuz, yalnız, yaşlı bir adam.

Çocukluğundaki babası kimdi?

"Pencereyi kapatmalıyım artık" diye geçti genç kadının içinden. "kızım üşüyecek." Sonbaharın ilk günleriydi. Sabahları serin oluyordu.

Pencereyi kapatırken kente sis çöktüğünü gördü.

"Sabahları sis çöküyor bu kente. Giz bürüyor kenti. Uykum var. Kızım hasta. Doğan günle birlikte annesini hep yanında isteyecek. Böylesine benim sıcaklığımı araması, benim onun sıcaklığını aramamdan mı? O minik elini avuçlarımın içine alıp uyuyacağım."

Kızının hep yanında olmak istiyordu.

Ülkesinin sorunları kaygılandırıyordu Elif'i.

Kızının yanında olursa, yaşam

sonyaz kırıntıları

Filiz Yar

yere iniyor çığlık çığlığa gök
dereler sesini kuşun
ayışığı belirsiz aynalarda

düşler bedenimin şen delisi
pencerede sonyaz kırıntıları

yanar alnımda öpüşün
gece
intihara uzanır

daha bir kolay olacaktı sanki.

Elif, annesini özlüyordu. Annesinin elinin sıcaklığını hiç anımsamıyordu. Sanki annesi olmadığı için yaşamda daha güçsüzdü.

"Kızımla türkülerimizi birlikte söyleyeceğiz."

Annesi bugünleri görememişti. Gelecek güzel günlere -hâlâ gelmeyen- inanmış mıydı? Onlar için savaşmış mıydı? Belki de kendi kabuğunda mutsuzluğuna gömülmüştü. Onu iyi anlayacak olanağı bile olmamıştı.

Annesi kimdi?

Ne az tanımıştı onu.

Kalanların çoğu da kötü anılardı.

Kötü bir yaşamın kötü izleri.

Hâlâ onu huzursuz eden.

Belki de hep edecek.

Annesi kimdi?

Annesi bir büyük kente ölüme gittiğinde, hastanede yanında olan teyzesi Elif'e: "Annen hep senin adını sayıkladı" demişti, "Beni hep senin adınla çağırdı."

13 yaşındaydı Elif.

"Annem beni seviyor muydu? Arar mıydı?"

Karlı bir günde atlattıkları trafik kazasının ardından babası -kızının düğününe bile gelmeyen baba- uzaklardan telefon edecekti: "Kızım, iyi misiniz?"

"Babam beni seviyor muydu? Kaygılanır mıydı benim için?"

Oysa bunu ona hiç anlatmamışlardı.

"Anneannem, annem, babam, kardeşlerim... Bölük - pörçük bir aile. Belki de hiç aile alamamış bir aile."

Murat, bir kavga sırasında haykıracaktı yüzüne.: "Sen aile nedir, bilmiyorsun!"

Yaralamıştı kocasının belirlemesi yüreğini. Kanatmıştı. Belki de doğruydu.

Aile... Kutsal aile... Masaldı belki de. Aslolan sevgiydi. Yanlışlardan arındırabildiğimiz, dürüstlüğünü, içtenliğini koruduğumuz, çıkar hesaplarının ırağında, sevgiydi.

Artık Elif'in tek şansı, belki de kızıyla yakalamaktı sevgiyi.

Kızıyla, yani kendisiyle, yani insanlarla.

Çocukluğunda yüreğine ekilmeyen sevgi tohumunu yetişkin bir insan olduğunda yeşertmekte nasıl da zorlanıyordu. Sevginin de okulu vardı. Öğretmenlerin anan - babandı. Bu okulda sınıfta kalırsan, sendelersen sevgi deyip koşuyordun oradan oraya İnciniyordun.

Kızının sesi genç kadını yaşadığı ana döndürdü:

- Anneciğim, su verir misin?

- Tamam, bebeğim.

Uzanıp kızını öptü. Ateşinin düşmesi gönendirdi Elif'i. Bebeği iyileşiyordu, iyileşecekti.

İvedilikle kalktı yataktan, eli bir kez daha gece lambasına değdi, aynı ses günün ilk ışıklarıyla aydınlanan odaya yayıldı.

Geceler asla güzel değildi.

Geçmişin yükü gecelerdeydi.

Geceler ölüydü.

Şimdi, gün ışımıştı.

Kızı su istiyordu ondan. ●

1994 ölümleri

Derleyen: **Arslan Pulathaneli**

Hüseyin Tansev	1944 - 09.01.1994
Erol Pekcan	1933 - 11.01.1994
Nubar Terziyan	1909 - 14.01.1994
Cevdet Altuğ	1925 - 11.01.1994
Necmi Rıza Ahıskan	1915 - 19.01.1994
Bedia Muvahhit	1893 - 20.01.1994
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu	? - 03.01.1994
Ali Reşat Özdemir	1920 - 13.02.1994
İbrahim Yıldız	1928 - 13.02.1994
Selahattin Giz	1914 - 20.02.1994
Tarık Büğra	1918 - 26.02.1994
Hayati Tabanlıoğlu	? - 03.03.1994
Cihat Burak	1915 - 03.03.1994
Bilge Olgaç	1940 - 02.03.1994
Battal Pehlivan	1947 - 05.03.1994
Ali Rıza Saraçoğlu	1938 - 10.03.1994
Cafer Batur	1913 - ??.03.1994
Samiye Yaltırım	? - 25.03.1994
Aydın Soysal	? - 26.03.1994
Uluğ İğdemir	? - 11.04.1994
Osman Nuri Koçtürk	1918 - 11.04.1994
Turgut Boralı	1923 - 19.04.1994
Salih Fethi Gökçaylı	1921 - 18.04.1994
Nermin Menemencioğlu	1910 - ??.04.1994
Cihat Arman	? - 14.05.1994
Şahap Balcıoğlu	1923 - 16.05.1994
Ziyat Ebuziyya	1911 - 26.05.1994
Atilla Galatalı	1936 - 24.05.1994
Orhan Eralp	? - 06.06.1994
Abdullah Aşçı	1921 - 08.06.1994
Şadi Hoşses	1912 - 03.07.1994
Nejat Ongan	1917 - 11.07.1994
Teoman Öztürk	? - 11.07.1994
Cevdet Bilgin	1932 - ?
Ayfer Feray	1928 - 14.07.1994
Tahsin Sayıl	1937 - 23.07.1994
Şemsi Yastıman	1923 - ??.07.1994
Yüksel Özkök	? - 12.08.1994
Kazım Arısan	? - 26.08.1994
Remzi Kırdar	? - 31.08.1994
İhsan İncesu	? - 06.09.1994
Suavi Sonar	1910 - 27.09.1994
Sezai Kündupoğlu	1912 - 19.09.1994
Kamil Doğan	? - 14.09.1994
Selim Turan	1915 - 12.10.1994
Faruk Bekaroğlu	1919 - 18.10.1994
Oğuz Tansel	1915 - 30.10.1994
Cevdet Perin	1913 - 10.11.1994
Nedim Günsür	1924 - 12.11.1994
Asuman Korad	1924 - 22.11.1994
Orhan Erçin	1948 - 22.11.1994
Rüştü Şardağ	1917 - 01.12.1994
Orhan Şaik Gökyay	1902 - 02.12.1994
Burhan Arpad	1910 - 04.12.1994
Sadi Yaver Ataman	1906 - 14.12.1994

kültür - sanat olayları / haberler

Derleyen: **M. Reşat Sümerkan**

SERGİ

● **Trabzon Fotoğraf Sanatı Derneği** (FOTO FORUM)'un ocak ayı etkinlikleri arasında yer alan **İzmir Fotoğraf Sanatı Derneği** (İFOD) üyelerinin **"İnsanlar"** konulu fotoğraf sergisi 13 Ocak günü **Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi'nde** açıldı. Sergideki yapıtlardan biri, çıplaklık gerekçesiyle galeri müdürü tarafından sergilenmekten alıkonuldu. Böylelikle **Trabzon** kenti sanat tarihinde ilk kez bir yapıt resmen sansür edildi. Tarih: 13 Ocak 1995.

● 20 Ocak günü **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde Handan Cinoğlu**'nun Resim Sergisinin açılışı vardı.

TİYATRO

● **Trabzon Devlet Tiyatrosu**, Ocak ayı boyunca 4 ayrı oyunu sahneledi. **Atapark Büyük Sahne**'de 5-8 ocak arasında **"Dallar Yeşil Olmalı"**; 12-15 ocak günlerinde **" Keşanlı Ali Destanı"**; 19-30 Ocak arası da **"Taziye"** sunuldu. Ay boyunca KTÜ sahnesinde de **"Aç Sınıfın Laneti"** adlı oyun yer aldı.

● **Trabzon Özel Gençler Tiyatro Topluluğu, İsmail Gülnar**'ın **"Kaybolan Nesil"** adlı Komedi / Dram yapıtını **Ekrem Öksüz** yönetiminde 23 - 26 ocak günlerinde **Hamamizade İhsanbey Kültür Merkezi'nde** sergilediler.

DİA GÖSTERİSİ

● FOTO FORUM etkinliklerinin ocak ayı bölümünde iki dia gösterisi vardı. Bunlardan ilki **Şekip İskender** tarafından 21 ocak günü **Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi'nde** gerçekleştirildi. İkinci gösteriyi ise 28 ocak günü aynı kültür merkezinde **Adana Fotoğraf Sanatı Derneği** (AFAD) üyesi **Yakup Kütük** yaptı.

ANMA

● Gazeteci **Uğur Mumcu**'nun alçakça öldürülüşünün 2. yıldönümü nedeniyle **Trabzon Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği** tarafından 22 ocak günü **Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi'nde** gerçekleştirilen bir panelle anıldı.

İsteme Adresi:
İlkyaz Kitaplığı
P. K. 426
Yenişehir - 06444 / Ankara

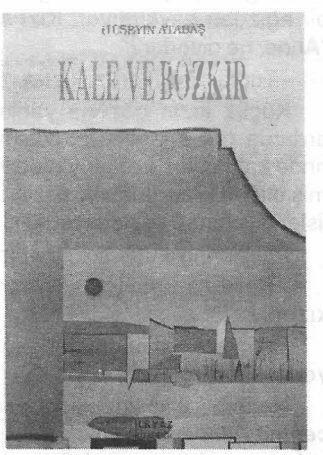

İsteme Adresi:
İlke Kitap ve Yayınevi
Karanfil Sokak 5 / 15
Kızılay / Ankara